

SÁNTA TAMÁS

Magyarországi NEET és PNEET fiatalok

Bevezetés

A tanulmány a magyarországi fiatalok egy speciális csoportjával foglalkozik, az úgynevezett **NEET** (*Not in Education, Employment or Training*) csoporttal. Az általános definíció szerint ebbe a kategóriába azok a magyarországi (és természetesen nemzetközi) fiatalok tartoznak, akik (már) sem az oktatási, sem a képzési rendszereknek nem tagjai, továbbá (különböző okoknál fogva még) nincs hivatalos, bejelentett munkahelyük, vagyis hivatalos, bejelentett munkát nem végeznek.

A NEET fiatalok helyzetével a nemzetközi szakirodalom már hosszú ideje foglalkozik, továbbá mérvadó szervezetek (OECD, EUROSTAT, Eurofound) kutatási eredményeket, illetve statisztikai adatokat publikálnak. A hazai NEET fiatalok vizsgálatával, számarányuk felmérésével pedig a magyarországi kutatók ezt a gyakorlatot igyekeznek követni.

A NEET fiatalokról általánosságban elmondható, hogy nem megfelelő készségekkel és képességekkel, s ebből (is) következő alacsony, vagy kifejezetten alacsony, sőt sok esetben munkaerőpiaci szempontból már nem is értékelhető iskolai végzettséggel rendelkeznek. A magyarországi NEET lét, az ebbe az állapotban sodródott fiatalok számára, már többnyire nem átmeneti időszakot jelent. Sokkal inkább egy tartós, ha úgy tetszik, „befagyott” létállapotról beszélhetünk, amiből a kivezető utat a fiatal egyedül szinte reménytelen, hogy megtalálja. A tartós NEET léthez legalább három tényező bizonyosan elvezet: Egyrészt a primer szocializációjának (Jancsák 2013) minősége, amely nagymértékben határozza meg kivé is válik a fiatal. Másrészt az elsődleges szocializációs deficitekből, defektusokból erősen következő gyenge másodlagos szocializáció; amihez nagymértékben hozzájárul a magyar oktatási rendszer szelektáló és szegregáló volt. Harmadrészt a szelektáló magyar munkaerőpiac, illetve a munkaerőpiaci konjunktúra változásai.¹ Az elmúlt időszakban a gazdasági konjunktúra csökkentette ugyan a NEET fiatalok számát, viszont a tankötelezettség 16 évre történő leszállítása ezt az adatot rontotta. Továbbá a közmunkaprogramok nem érték el a kívánt eredményt; a NEET fiatalok egy jelentős része nem tudott az elsődleges munkaerőpiacra bevonódni, sőt sok esetben visszakerült oda, ahonnan országos programok igyekeztek „kimenteni”, a NEET létbe. Ennek egyik jellemző hazai

¹ A témáról lásd bővebben: Sánta (2021)

példája a kifejezetten NEET fiatalok támogatásukra elindult Ifjúsági Garancia Program sikertelensége (Fazekas et al. 2019). A 2020-ban megjelenő koronavírus világjárvány pedig kétségtelenül rontotta a nemzetközi és hazai fiatalok NEET létből való kimenekülési esélyeit, és egyidejűleg rontotta az arányait is a teljes populációban.

A tanulmány első fejezetében a NEET témakörét tárgyaljuk részletesen. Bemutatjuk e speciális csoport általános definícióját, foglalkozunk a fogalom lehetséges etimológiai elemzésével, s a hazai NEET fiatalokkal foglalkozó újabb kutatási eredményekből említünk néhányat. Továbbá, megadjuk a NEET csoportbontási lehetőségeit, hazai statisztikai adatokkal ábrázoljuk a NEET csoport nagyságát, s végül a fejezet zárásaként a NEET fiatalok általános jellemzőit mutatjuk be.

A második fejezetben egy új csoportkategóriát, a potenciális NEET (PNEET) fiatalok kategóriáját vezetjük be. Megadjuk a PNEET csoport jelentését, valamint, mi késztetett arra, hogy feltételezzük ezt az új csoportkategóriát. Szintén ebben a fejezetben tárgyaljuk a PNEET csoport kormeghatározását, csoportbontási lehetőségeit, valamint a PNEET definícióját és annak részletesebb magyarázatát. Végül ennél a csoportkategóriánál is megadjuk fiatalok általános jellemzését.

A harmadik, s egyben zárófejezet bemutatja a PNEET fiatalok spirálmodelljét, ami egyben egy lehetséges magyarázat, hogy a PNEET fiatalok, előbb, vagy utóbb, miért kerülhetnek NEET, de sokkal inkább tartós NEET létbe. A fejezet részletesebben értekezik arról is, hogy véleményünk szerint, társadalmi változások elmaradása esetén a NEET lét nagy valószínűséggel konzerválódni fog. S végül a fejezetet, s egyben a tanulmányt a NEET egy lehetséges új megközelítése és egyben egy új definíciója zárja le.

Jelen dolgozat a NEET és PNEET fiatalokkal kapcsolatos eddigi kutatási eredményeinket igyekszik összefoglaló formában az olvasó elé tárni. A tanulmányban hazai és nemzetközi adatokra, illetve kutatási eredményekre támaszkodtunk, továbbá korábbi kutatási eredményeinket is felhasználtunk a téma átfogó bemutatása érdekében.

NEET fiatalok

NEET általános definíciója

A *NEET* angol mozaikszó; jelentése: *Not in Education, Employment, or Training*. Olyan fiatalok csoportja, akik nem tanulnak vagy semmilyen képzésben nincs helyük, továbbá akiknek nincs hivatalos, bejelentett munkájuk, bár az aktívak közé sorolhatjuk őket. Az angol kifejezés kezdőbetűit összeolvasva kapjuk meg a NEET mozaikszót (House of Commons, 2010). A mozaikszó feloldására nemzetközi és hazai kutatások más lehetőséget is alkalmaznak: *Neither in Employment nor in Education and Training* (EUROSTAT; Barta et al. 2016), de lényegét tekintve a fogalom ugyanazt jelenti.

Már igen korán, az 1990-es évek első felében, egy brit kutatás használt egy speciális kifejezést, „Zéró Státuszú” (*StatusZero*), azoknak a 16-18 éves korosztályba tartozó fiataloknak a csoportjára, akik nem voltak besorolhatók egyetlen kategóriába sem munkaerőpiaci státuszukat illetően (In.: Eurofound, 2016a).

Elsőként az Egyesült Királyságban vezették be a NEET mozaikszót, illetve a fogalmat (Social Exclusion Unit, 1999), de ez hamarosan az egész világon ismertté vált. A kifejezés egyszerre mutatja meg, hogy a szóban forgó csoport milyen rendszerekben nem aktív, ugyanakkor kijelöli a csoportra vonatkozó életkori sajátosságokat is. Ezek alapján a NEET tehát egy olyan elkülönített, jól körülhatárolható és statisztikailag mérhető sokaság, melyben a csoport tagjai 15-24 év közötti fiatalok, akik hivatalos, bejelentett munka nélkül vannak, továbbá nincsenek az oktatási rendszerben, vagy semmilyen képzési formában sem vesznek részt (Sánta, 2016a). Az említett kor meghatározás általános, legalábbis Európában ez az általánosan elfogadott (European Commission, 2012). Más országok azonban kismértékben, de szűkíthetik, vagy éppen tágíthatják a NEET korösszetételét, attól függően, hogy milyen törvényeket alkalmaz az adott ország. Nagy Britanniában a fogalom magába foglalja a 16-24 éves korosztályt. Ennek az oka, hogy a tankötelezettség, 16 éves korig tart (Sissions and Jones, 2012; Ld. még: DCSF. 2009; Dwyer, Shaw, 2013). Japánban ugyanakkor a 15-34 év közötti korcsoportot foglalja magába a NEET, azokat a munkanélkülieket, akik nem háztartásbeliek, nincsenek beiratkozva valamilyen típusú iskolába, vagy munkájukhoz köthető képzésben nem vesznek részt, és nem keresnek munkát (Rahman, Kh., M., 2007).

A NEET csoport nem homogén közösség, sőt kifejezetten heterogénak mondható (Audit Commission, 2010). A NEET csoportba tartozó fiatalok nem azonosak a fiatal munkanélküliek csoportjával, bár jelentős átfedés azért tapasztalható közöttük (Sissions and Jones, 2012). Ugyanakkor munkaerőpiaci kontextusban a NEET fogalma akár jelentősebben is változhat a különböző nemzetközi szervezetek megközelítésében (Elder, 2015). Továbbá a NEET nem sorolható a

korai iskolaelhagyók (*early leaver from education and training*) csoportjába sem, bár a NEET-en belül is megfigyelhető az oktatásból való idő előtti kimaradás. A szakértők azokat tekintik korai iskolaelhagyóknak, akik a 18-24 éves korosztályba tartoznak, nem rendelkeznek középfokú végzettséggel, valamint a lekérdezést megelőző négy hétben a csoport tagjai nem vettek részt oktatásban, illetve képzésben (Szegeci, 2014). A kutatók elkülönítik a korai iskolaelhagyók csoportját a NEET csoporttól. Állításuk szerint, a NEET csoportra vonatkozó *„mutató inkább azok nagyságrendjét próbálja becsülni, akikkel «baj van». Hiszen van, aki végzettséggel sem talál munkát, mások végzettség nélkül is dolgoznak.»* (Szegeci, 2014. 9. p.) NEET kutatások valóban azt mutatják, hogy a fiatalok között vannak olyanok, akik befejezték tanulmányaikat, végzettséggel rendelkeznek, mégis munka nélkül vannak, és a helyzetük javítása érdekében nem fordulnak sem az oktatási, sem a (át)képzési rendszerek felé.

Tehát a fiatal munkanélküliek helyzetével foglalkozók elsősorban munkaerőpiaci, foglalkoztatáspolitikai oldalról közelítik meg a problémát. A korai iskolaelhagyókat kutatók az oktatáspolitikát veszik górcső alá. Ugyanakkor a NEET csoportba tartozók helyzetének megváltoztatása érdekében egyszerre szükséges oktatáspolitikai és foglalkoztatáspolitikai szempontokat is figyelembe venni a stratégiák kidolgozásánál.

Összességében tehát, bár a NEET fogalom határai képlékenyek, sőt bővíthetők, a NEET csoportba, az általánosan elfogadott meghatározás szerint, azok tartoznak: Akik 15-24 év közötti fiatalok, nem tagjai valamely oktatási intézménynek, hivatalos, bejelentett munka nélkül vannak, vagy semmilyen képzésben vagy tréningben nem vesznek részt (Sánta, 2016a).

A NEET mozaikszónak, a hazai szakirodalomban, számos magyarítási kísérletei történtek. A csoportba tartozó fiatalokat nevezték már „sem-sem nemzedéknek”. Ezzel arra utaltak, hogy a csoport tagjai sem az oktatási, sem a munkaerőpiaci szektorokban nincsenek jelen. A csoporttagokat hívták már „társadalmilag tétlen fiatalok”-nak is. Ez az elnevezés, véleményünk szerint, pejoratív, a Szalai-féle aktív társadalmi kirekesztés irányvonalába illeszkedik (Szalai, 2002). Történtek próbálkozások a NEET magyar mozaikszóvá alakítására is: „MIKK”. E magyar mozaikszó feloldása: „Munkán, Iskolán, Képzésen Kívüliek” (Bokányi-Szabó, 2016).

Véleményünk szerint a NEET mozaikszó, illetve a benne rejlő fogalom magyar megfelelőjének keresése nem indokolt. Azt elfogadjuk, sőt valljuk, hogy a mozaikszó és a fogalom sem képes kiemelni az oktatásból a munka világába történő átmeneti időszak dinamikus jellegét, ugyanakkor mérvadó nemzetközi szervezetek (OECD; EUROSTAT) ezzel a fogalommal jelölik a NEET fiatalokat. Magyarországon pedig a Központi Statisztikai Hivatal jelentéseiben a NEET mozaikszót használja e jelenség leírásánál és a statisztikai adatok megjelenítésénél (pl.: KSH, 2017).

Az angol kifejezés, illetve annak használata, a NEET fogalom etimológiai elemzésére is lehetőséget ad. Egyes szakirodalmakban a mozaikszó feloldása: *Not in Employment, Education or Training*. Vagyis: munka – oktatás – képzés (Britton et. al. 2011; Ld. még: Sissons, Jones, 2012; Ministry of Business, Innovation & Employment, 2013; OECD, 2013, 2014, 2016a; European Commission, 2013, 2014; Chzhen, 2014). Más források azonban a NEET kifejezésen belüli szavakat felcserélve használják, illetve értelmezik: *Not in Education, Employment or Training*. Vagyis: oktatás – munka – képzés. (Audit Commission, 2010; Ld. még: DCSF, 2008; DCSF, 2008; Coles et al. 2010; DE & DWP, 2014, NAO & DE, 2014; DE, 2014; Sloman, 2014). Az eltérő használatra, bár kifejezett utalást nem találtunk, mégis a tanulmányok irányvonalait figyelembe véve, úgy tűnik, az eltérés tudatos használat eredménye (Sánta, 2016a).

Az első kifejezési formában a *munka – oktatás – képzés* irányvonala figyelhető meg. Ebben az olvasatban elsősorban az látszik, hogy a NEET csoport támogatásában első helyen a munkahelyteremtés áll. A támogatási rendszer központi célja az legyen, hogy a NEET fiatalokat a munkaerőpiacra integrálja. Ha e cél eléréséhez a csoport egyes tagjainak képzettségi szintje nem megfelelő, a tagokat az oktatási, illetve a képzési rendszerek felé irányítsák a célzott programok. Ennek eredményeképpen a munkaerőpiaci integráció könnyebbé válhat. Erre mutat példát többek között Paul Sissons és Katy Jones munkája (Sissons and Jones, 2012).

A második megközelítésben az első helyen az edukáció kifejezés áll: az *oktatás – munka – képzés* együttese kapja a fő hangsúlyt. Ezt a megközelítést azok a dokumentumok alkalmazzák, amelyek új irányvonalat sugallnak a komplex projekteket készítőik számára a veszélyeztetett NEET tagok támogatása érdekében. A minőségi oktatás áll az első helyen, s kiemelten arra törekszenek, hogy a magas színvonalú oktatás eredményeként minél kisebbre csökkentsék a NEET csoport létszámát. Ezek a kutatások már megkülönböztetnek a NEET csoporton belül egy fiatalabb, 16-17 éves korosztályt, valamint egy kissé idősebb, 18-19 éves korcsoportot (DE & DWP, 2014; NAO & DE, 2014). Ezzel arra kívánnak utalni, hogy az oktatás fontossága, s annak eredményessége a legfiatalabb korcsoporton belül lényegesen képes csökkenteni a NEET csoport nagyságát. Második helyen szerepel a munka, pontosabban, a hivatalos, bejelentett munka hiánya, mely arra utalhat, hogy a megfelelő és eredményes oktatást követően lehet hatásosan törekedni arra, hogy a NEET csoport tagjait integrálni lehessen a munka világába. A sort záró képzés kifejezés pedig arra utal, hogy olyan szakirányú képzésekre van szükség, melyek segítségével a fiatal nagy valószínűséggel el fog tudni helyezkedni. Ezt a megközelítési irányt mutatják a Department for Children, Schools and Families egyes tanulmányai: *Reducing the number of young people not in education, employment or training (NEET) The strategy*, valamint *NEET Toolkit Reducing the proportion of young people not in education, employment or training (NEET)*.

Összefoglalva tehát, az egy fogalmon belüli két megközelítés tudatos használata mögött a fő hangsúly irányvonalainak bemutatási szándéka húzódik meg. Ezek egyúttal ki is jelölik a megoldási javaslatok irányait. A komplex megoldási javaslatok egyik iránya lehet a munkahelyek biztosítása, és/vagy a különböző oktatási/képzési rendszerekbe való (re)integrálás a NEET létszámának csökkentése, vagy a problematika megszüntetése érdekében. A másik megközelítés azt a komplex megoldási javaslatot kínálja, hogy az oktatási rendszer magas színvonalra emelésével biztosítsa a munka világába való minél könnyebb átmenetet, majd pedig szakirányú képzések segítségével biztosítsa a munkában maradás minél hosszabb lehetőségét.

Az alfejezet zárásaként a magyar NEET fiatalokkal foglalkozó hazai kutatások eredményeiből említünk néhányat.

Csoba munkájában (2010) említést tesz a 15-24 éves korosztályról, melyben a munkanélküliségre vonatkozó adatait Európai Unió és KSH adatokból származtatta. Ezt a korosztályt a szerző az „örökösök generációjának” nevezi (122. p.), megkülönböztetve azokat a fiatalokat, akik a társadalmi átlag fölötti helyzetben élő családok gyerekei, illetve a társadalmi átlag alatt élő kortársakat. Az első csoportba tartozók a szerencsés kivételezettek, akik a szülők kiterjedt kapcsolatrendszerét is öröklik. Ez a munkavállaláskor olyan előnyöket jelent számukra, amelyekről a második csoportba tartozó kortársak még csak „nem is álmodhatnak” (122. p.). A NEET említése nélkül, Csoba a problémakör egy nagyon lényeges aspektusát emeli ki: minél alacsonyabb a 15-24 éves korosztály szüleinek kapcsolati tőkéje, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a fiatal hosszabb ideig marad NEET-es (Csoba, 2010). Hasonló részeredményekre jutott Spielhofer egy 2009-es tanulmányában (Spielhofer et al. 2009).

Szintén a 15-24 éves korosztályra nehezedő jelenkori problémákkal foglalkozik *Az európai fiatalok világa a 21. század elején* című kötet (Jancsák, 2011). A könyv két részből áll: Egyrészt az Európai Unió 2009-es ifjúsági jelentését tartalmazza, másrészt pedig egy összegző tanulmány fordítását *Ifjúságkutatás Európában* címmel. Mindkettő tartalmaz adatokat és megállapításokat a 15-24 éves korosztállyal kapcsolatban, s konkrétan a NEET fogalmát is megemlíti. Azonban a kötet két külföldi szakirodalom fordítása, ezért a hazai NEET problémát általánosságban érinti, továbbá adatait Magyarországra vonatkoztatva a külhoni statisztikai felmérésekből veszi.

Bán-Folmeg-Schmidt tanulmánya (2016) *Esélyek és esélyteremtés* címmel, már kifejezetten a magyarországi NEET problémával is foglalkozik. Statisztikai adatok mellett, egy csoportbontási kísérletet is tesz.

Nagy-Bán-Folmeg-Schmidt tanulmánya (2017) *Ifjúsági esélyek, ifjúságpolitika* címmel, úgyszintén értekezik a NEET jelenségéről. A kutatók beszámoló szerint a magyarországi NEET fiatalok aránya a korábbi évek adataihoz képest csökkent. A statisztikai adatok csökkenését egyrészt a kivándorlással, más-

részt a sajátosan magyar közmunkaprogramban résztvevő fiatalok nagy számával is magyarázzák.

2019-ben jelent meg a *Munkaerőpiaci Tükör* kifejezetten a fiatalok iskolai és munkaerőpiaci helyzetét bemutató kötete (Fazekas et al. 2019). Ez a munka már átfogóan tárgyalja a magyar NEET fiatalokat, illetve a helyzetüket, például A *foglalkoztatáspolitikai hatása* című részben (Molnár, 2019). Ugyanakkor azt fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a kötet a fiatalok e speciális csoportját NTND mozaikszóval adja vissza, melynek jelentése: Nem Tanuló, Nem Dolgozó fiatalok. Ezt az elnevezést, illetve mozaikszót azonban nem tartjuk szerencsésnek. Egyrészt a NEET fiatalok egy jelentős része a nemzetközi szakirodalom, valamint saját kutatási tapasztalatunk szerint is folytat jövedelemszerző tevékenységet, tehát *dolgozik*. Másrészt a tanulmánykötet a NEET hazai problémáját erősen individualizálja, sőt sok esetben diszkriminatívan mutatja be a csoport tagjait.

Fontosnak megemlítenünk, hogy a szakirodalmi utalások mellett, Magyarország, Európai Unió program keretén belül, konkrét programot is indított a NEET fiatalok arányainak csökkentésére „*Ifjúsági Garancia Rendszer*” címmel (kormany.hu, 2015). Unió iránymutatásoknak megfelelően, egységesen a foglalkoztatási szolgálat kirendeltségei képezték a belépési pontokat az érintett fiatalok számára. A foglalkoztatási szolgálat tanácsadás és mentorálás mellett a közvetkező lehetőségek valamelyikét kínálta fel:

- munkáltató által bejelentett üres álláshely,
- munkatapasztalat-szerzés (munkáltatóhoz kiközvetítési támogatás mellett abból a célból, hogy a szakképesítésének megfelelő munkakörben gyakorlati, gyakornoki tapasztalatot szerezhessen),
- támogatott foglalkoztatás,
- alapfokú iskolai végzettség megszerzése,
- szakképzés különféle formái.

A projekt Magyarország hat, kevésbé fejlett régiójára terjedt ki. Szükséges kiemelni, hogy a NEET fiatalok visszailleszkedését támogató célzott programok előfeltétele az volt, hogy a fiatal elsőként regisztráljon a lakóhelyéhez legközelebbi Foglalkoztatási Főosztályon, mint álláskereső. Ugyanakkor egy korábbi kutatás azt bizonyította, hogy a szegedi NEET fiataloknak több mint a fele nem regisztrál, mint álláskereső a helyi foglalkoztatási szervnél (Sánta, 2016b). Ezt támasztja alá a Eurofound kutatása is (2016b), azt állítva, hogy 2013-ban a teljes magyar NEET populációnak csak 36.7%-a regisztrált, mint álláskereső. Így tehát eleve feltételezhető volt, hogy a NEET létben élő hazai fiatalok egy jelentős részt a program el sem fogja érni. Erre mutatott rá Kerekó-Molnár-Scharle tanulmánya (2019), melyben részletesen elemezték az Ifjúsági Garancia Program eredményeit. Megállapításuk szerint a Program nem tudott felmutatni a NEET fiatalok elérése tekintetében jelentős eredményeket. A belépők mintegy fele gyakorlatilag

még azelőtt kikerült a Program nyilvántartásából, mielőtt akár a közfoglalkoztatást, akár valamelyik aktív eszközt igénybe vette volna. Egy részük feltételezhetően munkát talált még a támogatás megkezdése előtt, de az is erősen feltételezhető, hogy kilépésüket követően egy jelentős részük továbbra is NEET létben maradt. A kutatók megállapítása szerint, a Program munkaerőpiaci eszközei éppen azokat a NEET létben élő fiatalokat nem érték el, akik eleve a leghátrányosabb helyzetben voltak (Krekó-Molnár-Scharle, 2019).

NEET csoportbontási lehetőségei

Az Európai Unió egy korábbi munkaerőpiaci felmérése alapján a NEET csoporton belül hét kategóriát különböztetett meg (Eurofound, 2016a). Ezek a következők:

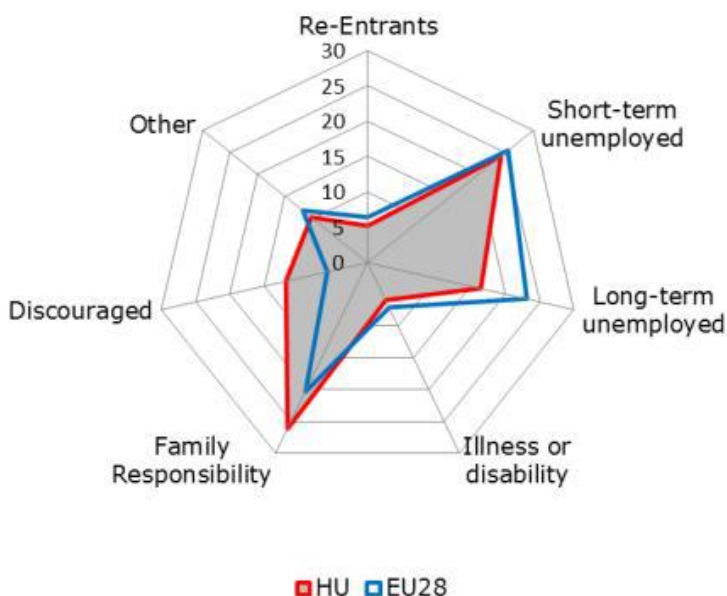
1. visszatérők a munkaerőpiacra, vagy az oktatásba,
2. rövid ideig munkanélküliek,
3. tartósan munkanélküliek,
4. passzívak,
5. fogyatékkal élők,²
6. családi kötelezettségek (gondozás, ápolás) terhei alatt élők,
7. egyéb, a fenti hat kategóriába nem sorolható NEET fiatalok.

Véleményünk szerint, negyedik, illetve az utolsó kategória igényelhet magyarázatot. A passzív (*discouraged*) NEET csoportba azok a fiatalok tartoznak, akik már nem is keresnek munkalehetőségeket. Úgy gondolják, számukra nincsenek is lehetőségek. Ezt a csoportot veszélyezteteti leginkább a társadalmi kirekesztődés, illetve a tartós, akár egész életen át tartó, munkanélküliség (Eurofound, 2016a). Az *egyéb* kategóriába a kevésbé, vagy egyáltalán nem veszélyeztetett NEET fiatalok tartoznak. Továbbá azok is, akik NEET-ek, de vállalnak önkéntesi munkákat (Eurofound, 2016a), vagy akik NEET-ek, de nem kerülnek be a szolgáltató rendszerek látóterébe. Tehát nem igazán tudunk róluk semmit sem.

A Eurofound kutatási eredményei alapján a magyarországi NEET csoport felépítése eltér az Európai Unió átlagosnak tekintett NEET felépíttségétől (Eurofound, 2016b). Ezt szemlélteti az első ábra.

² A tanulmány ugyan igyekszik a hazai NEET csoportról egy átfogó képet adni, de ebből az összefoglalóból a fogyatékkal élő magyar NEET fiatalok kimaradtak. Talán a körükben a legnagyobb a látencia; az ő bemutatásuk egy későbbi kutatás feladata lesz majd.

1. ábra: A magyarországi NEET csoport összetétele a 15-29 éves korosztályban (2013).

Forrás: Eurofound, 2016b

Korcsoport szempontjából a szervezet a NEET fiatalokat 15-29 évesek közé sorolja. A magyarországi NEET csoporton belül a legnagyobb populációt azok alkotják, akik valamilyen családi kötelezettség miatt maradtak távol mind a munkaerőpiactól, mind pedig az oktatástól vagy képzéstől. Ez mintegy 26.2%-át teszi ki a teljes magyar NEET populációnak, ami jelentősen magasabb az Európai Unió átlagnál (20.3%). Kifejezetten szembetűnő, hogy a passzív (*discouraged*) NEET csoport 11.9 százalék; több mint a duplája az Európai Unió átlagnak (5.9%).

A NEET csoport egyik, talán legtriviálisabb, csoportbontási megközelítése a tagok veszélyeztetettségi állapota felől közelíthető meg. Megkülönböztethetünk nem-veszélyeztetett (vagy kevésbé veszélyeztetett), valamint kifejezetten veszélyeztetett NEET csoportot, illetve ezek alcsoportjait.

Kevésbé veszélyeztetett NEET fiatalnak tekinthetők azok, akik középiskolai tanulmányaikat befejezték, majd sikerrel felvételiztek egy felsőfokú intézménybe, s a tanulmányaik folytatását várják. Vagy azok a fiatalok, akik a középiskolai vagy a felsőfokú tanulmányaikat már befejezték, ezt követően sikerrel megpályáztak egy állást, s most abban az átmeneti időszakban NEET-ek, amíg munkába nem

állnak. De ebbe a csoportba tartoz(hat)nak azok is, akik tanulmányaikat befejezték, munkába azonban mégsem nem kívánnak állni. Lenne rá lehetőségük, de ezt a tudatosan vállalt átmeneti időszakot például utazással egybekötött tapasztalatszerzéssel töltik. A kevésbé veszélyeztetett NEET kategóriába tartozhatnak azok a fiatalok is, akik NEET-ek ugyan, de az ebből a státusból fakadó idejüket és energiájukat önkéntesi munkákba csatornázzák be, vagy alkotótevékenységet (művészet, zene, önképzés) folytatnak (Ferge, 2017). Végül ebbe a csoportba szükségesnek tartjuk megemlíteni azokat a fiatalokat is, akik valamilyen ok(ok)nál fogva kifejezetten úgy döntöttek, nem kívánnak sem az oktatás, sem a munkaerőpiac tagjaivá válni. Kvázi tudatos döntés alapján *kivonulnak*, rendszeren kívülinek tekintik magukat. A döntésük miatt nevezhetjük őket NEET fiataloknak, hiszen a definíció paramétereit kimerítik, de ez ebben az esetben sokkal inkább egy címke lenne, mintsem valódi csoporttagság.³ A fentebb kiemelt kategóriák mindegyike lehet olyan NEET státusz, amely tulajdonképpen választott, rövid ideig tart, s éppen, amiatt mert választott, nem is tekinthető veszélyeztetettnek sem. Ehhez a választott státuszhoz szükséges hozzákapcsolni a családi hátteret, azt a létkörülményt, melyben egy fiatal tudatosan választhatja ezt a státuszt, s amelynek fenntartását ez a környezet biztosítja. Vagyis a NEET lét lehet egyfajta választás *eredménye*, sőt, akár bizonyos értelemben egyfajta *trendi* létforma is (Lásd bővebben: Bene-Krémer-Pintye, 2018), de ehhez mindenképpen szükséges egy anyagilag is biztonságos háttér; ez a választás csak rövid ideig tart, s talán éppen ezek miatt nem is szükséges a NEET címke használata ezekben az esetekben.

Coles et al. (2010) részletes csoportbontást közölt a veszélyeztetett NEET csoport köréről. A tanulmány szerint azok a NEET-be tartozó fiatalok különösen veszélyeztetettek, akik(nek):

- szülei szegények és munkanélküliek,
- deprivált körülmények között élnek és az átlagos iskolai teljesítményük alacsony volt,
- gondozásra szorulnak,
- fiatalon estek teherbe, vagy váltak szülővé,
- fogyatékkal élők,
- speciális oktatási igényeik vannak,
- fiatalon arra kényszerülnek, hogy valamely családtagjukat gondozzák,
- hajléktalanok,
- mentális betegségben szenvednek,

³ Ugyanakkor fontos lehet ennek a csoportnak a (fel)kutatása is, hiszen információ nyerhető döntésük okairól, továbbá megküzdési stratégiáik ismerete az egyéb csoportok re-integrációs lehetőségeihez vihetne közelebb.

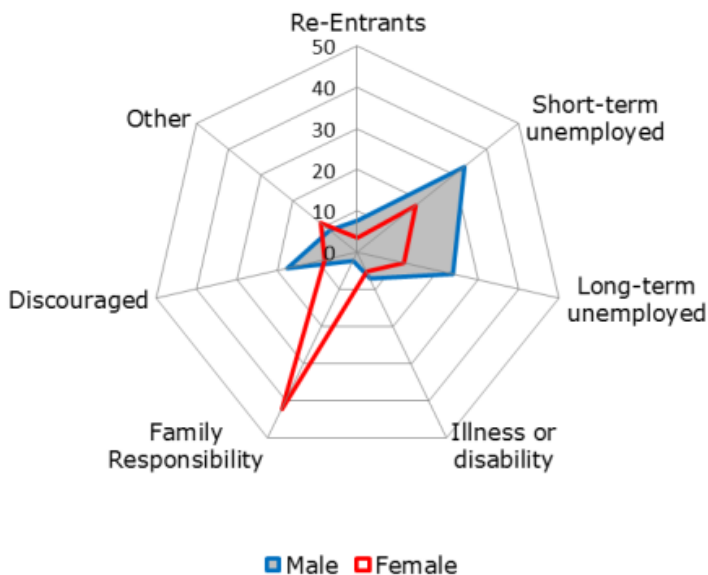
- drog vagy alkohol problémával küzdenek,
- valamilyen jogsértő tevékenységet folytattak,
- iskolakerülők, vagy valamilyen okból kizártak tanulmányuk folytatásából,
- gyenge, vagy semmilyen képzettségük sincs 16 éves korukra,
- tanulmányaikat végleg befejezték tankötelezettségi koruk után.

Továbbá nagyobb veszélyeztetettségnek van kitéve az a NEET fiatal, illetve nagyobb a valószínűsége annak, hogy hosszabb ideig marad ebben a csoportban az, aki hat hónap, vagy annál hosszabb ideje NEET (Coles et al. 2010; Lásd. még: Audit Commission, 2010; Eurofound, 2016a). Kutatások azt is bizonyítják, hogy a NEET csoporton belül az életkor növekedésével nő a tagok száma.

A NEET csoporton belül további két magyarországi alcsoport megkülönböztetésére is lehetőség van. A regisztrált, illetve a nem regisztrált NEET fiatalok alcsoportjai. A regisztráció azt jelenti, hogy a fiatal, mint álláskereső regisztrál a helyi Foglalkoztatási Főosztálynál. A regisztrációs folyamat feltétele, hogy se oktatási, se képzési rendszernek nem lehet tagja; vagyis NEET fiatal. A kutatásokból ugyanakkor az látszik, hogy a magyarországi NEET fiatalok egy jelentős része nem fordul ehhez a támogatási formához (Eurofound, 2016a, Sánta, 2016b). A regisztrációs hajlandóság alacsony volta, feltételezhetően, egy komplex probléma-együttesre vezethető vissza. Egyrészt, manapság a Foglalkoztatási Főosztályok fő profiljába nem feltétlenül tartozik munkahely-közvetítés. Viszont álláskeresési járadék kapható, ha a fiatal regisztrál, de ez a járandóság korábbi munkaviszony meglétének igazolását igényli, és mindössze csak három hónapig jár. Tehát a NEET fiatal hiába regisztrál, a regisztráció feltétlenül nem jelent garanciát, hogy rövidesen (számára elfogadható) munkahelyet is talál. Másodszor, azt kutatások már bizonyították (Coles et al. 2010; Lásd. még: Audit Commission, 2010; Spielhofer, 2009; 2010), hogy a NEET fiatalok többsége a mindennapi megélhetéshez szükséges jövedelmet előteremti; többnyire a szürke-, vagy feketegazdaságból. Ha tehát elfogadjuk, hogy a NEET fiatalok egy jelentékeny része jövedelemszerző tevékenységet folytat, akkor, úgy tűnik, számukra nem éri meg a regisztráció, hiszen bizonytalan kilátásokat ad, alacsony jövedelmet és azt rövid ideig, sőt kötelezettségvállalást ír elő. Talán egyszerűbb számukra alkalmi (fekete)munkából biztosítani napi megélhetésüket, s sok esetben már nem is hisznek abban, hogy valódi támogatást kaphatnak a hivatalos szerveknél.

A második ábra a magyarországi NEET populáció nemek szerinti megkülönböztetést ábrázolja. Érdekes, hogy a korábbi brit kutatások (Coles et al. 2010; Lásd. még: Spielhofer et al. 2009; Sloman, 2014;), valamint egy hazai kutatás, szegedi mintára vonatkoztatva (Sánta, 2016b) azt mutatták, hogy a nemek arányában a férfiak többen voltak a NEET csoportban, mint a nők. Ugyanakkor a Eurofound kutatása szerint (2016a-b) ez az arány megváltozott.

2. ábra: A magyarországi NEET csoport felépítése nemek szerint a 15-29 éves korosztályban (2013).

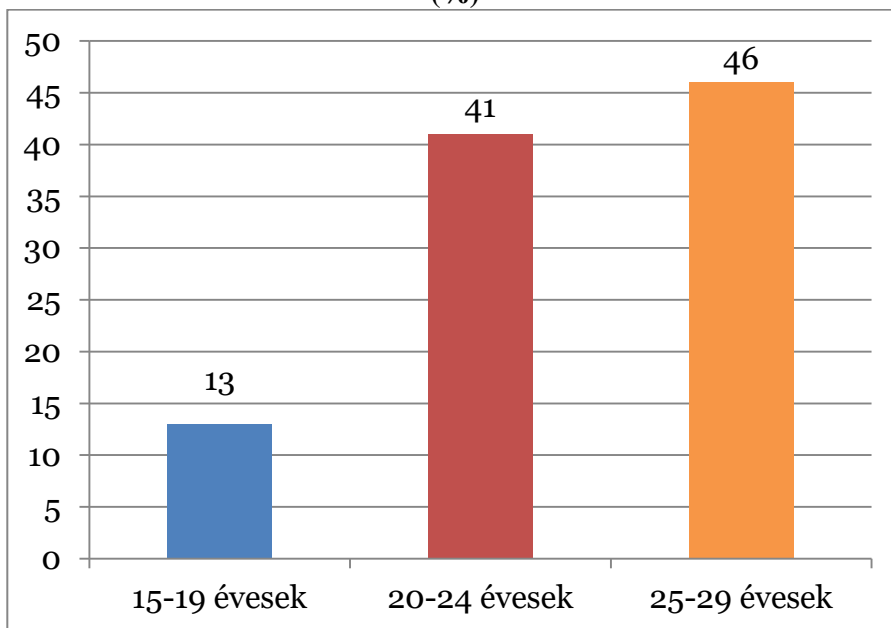

Forrás: Eurofound, 2016b

A magyar NEET csoport 59.8%-át nők teszik ki. A tanulmány szerint a magyar női NEET csoporton belül kimagasló arányban (42.2%) vannak azok, akik családi kötelezettségnek tesznek eleget, s emiatt vannak hivatalos, bejelentett munka nélkül, továbbá sem az oktatási, sem a képzési rendszereknek nem tagjai (Lásd még: Bene et al. 2018; Szanyi-Susánszky, 2018). Az is megfigyelhető, hogy a NEET férfiak jelentős arányban a rövid ideig, illetve a tartósan munkanélküliek csoportját alkotják.

A NEET csoporton belüli érdekes kitérni korcsoportos megoszlásokra is. Magyarországon 2000 óta rendszeresen történik nagymintás adatfelvétel és kutatás a fiatal korosztály körében. A 2012-es magyar ifjúságkutatás (Székely, 2013) foglalkozik a NEET csoporttal és annak kormegoszlási arányaival. A harmadik ábra ezt szemlélteti.

3. ábra: NEET fiatalok korcsoport szerinti megoszlásban, 2012. (N=1542)
(%)

Forrás: Székely, 2013. 138. p. Saját szerkesztés.

A fiatalabb, 15-19 éves korcsoportba tartozó hazai NEET fiatalok a teljes populáció 13 százalékát adták. Összehasonlítva ezt az idősebb 20-24 éves NEET populációval (41%) látható, hogy számuk jelentősen magasabb, mint a fiatalabb korosztályba tartozó társaiké. Sőt az is megfigyelhető, minél hosszabb ideig a NEET csoportba tartozik valaki, annál nagyobb a valószínűsége, hogy e létállapot tartósan jellemezni fogja. Hiszen a 25-29 éves korosztály még ennél is magasabb arányokat (46%) mutat.

A magyar NEET fiatalokkal kapcsolatban fontos kitérni a hazai közmunkaprogram és a NEET között lévő szoros kapcsolatra. Az világos, hogy a 25 év alatti közmunkások hivatalos munkavállalók, tehát ebben az értelemben nem sorolhatjuk őket a NEET fiatalok közé. Kutatások mégis azt mutatják, hogy a tartós közmunka gyakorlatilag *előszobája* a NEET létnek (Lásd pl.: Sánta, 2016c).

A Központi Statisztikai Hivatal tájékoztatása szerint 2015-ben a 15-64 éves népességen belül a közfoglalkoztatottak száma 226 ezer fő volt. A nők aránya a felmérés szerint 46.4%-ot tett ki (KSH, 2015). A Belügyminisztérium 2014-re vonatkozó beszámolóját tanulmányozva, s összevetve azt a KSH jelentésével, valóban ellenőrizhető a létszámnövekedés a közfoglalkoztatásban, sőt részletesebb bontások is megfigyelhetők a minisztérium jelentésében (Mód et al. 2015). A korcsoportos bontás szerint 30.5 ezer fő volt a 25 év alatti fiatal; ez a

teljes közfoglalkoztatott-populáció 17%-át tette ki. Arányait tekintve több a férfi (19.2%), mint a nő (14.4%). Az iskolai végzettség tekintetében a teljes 25 év alatti közmunkás-populációnak mintegy a felét azok tették ki, akik vagy csak általános iskolai végzettséggel, vagy még ezzel sem rendelkeztek (49.2%).

Tóth (2015) egy új jelenségre hívta fel a figyelmet: *„mind gyakrabban fordul elő, hogy 16 éves gyerekeket kivesznek szüleik az iskolából, és közmunkásnak adják őket”* (Tóth, 2015). Falvakban a helyzet még rosszabb. Gyakorlatilag az elsődleges munkaerőpiacra való visszajutásnak két lehetősége van: egyrészt a közeli nagyvárosban szerencsét próbálni, másrészt külföldre távozni. Ha azonban e két lehetőség közül egyik sem oldható meg, akkor marad a közmunka. Ez a lehetőség viszont *komoly lehetőségnek* számít. A közmunka gyakorlatilag konkurenciája lett az iskolának. Egyre több család kényszerül arra, hogy anyagi okok miatt kivegyje gyermekét a szakképzésből, és közmunkásnak adja (Tóth, 2015). Ugyanerre a jelenségre irányította rá a figyelmet Martonfi György oktatáskutató. Szerinte *„a 16 éves korig tartó tankötelezettség egyik sokkoló hatása, hogy a szülők anyagi kényszerből kiűrik gyerekeiket az iskolából, amint lehet, és elviszik közmunkára”* (Tóth, 2016). Ezen még az a tény sem tudott változtatni, hogy 2015. januártól annak fiatalnak, aki betöltötte a 16. életévét, várnia kell a tanév végéig, s csak ezt követően hagyhatja ott az oktatási intézményt. Úgy tűnik, anyagi szempontból sok családnak Magyarországon megéri gyermekét közmunkásnak adni a tankötelezettség lejártakor, mint az oktatásban látni a pozitív jövő reményét. A *„kilencvenes évek elején a gyerekek 50 százaléka a családok legszegényebb 20 százalékában született. Érdemi esélyjavítás azóta sem történt, tehát a nagyon alacsony szocioökonomiai státusú családok bővített újratermelése folyik”* (Tóth, 2016). Az alapvető jogok biztosa pedig rámutatott a közmunka csapda-mivoltára, a *függővé válás* lehetőségére (Székely, 2015). Arra hívta fel a figyelmet, hogy a foglalkoztatási szervek szerint a közfoglalkoztatottak nem érdekeltek az elsődleges munkaerőpiacra történő minél hamarabbi visszatérésben, sőt munkaszocializációjuk, éppen a programok alacsony elvárásai követelményei miatt nem fejlődik. *„A beszükkült munkalehetőségek és a már megismert «kényelmes» közfoglalkoztatási programok csupán a következő programba történő bejutásra ösztönzi őket, ezáltal mintegy «közfoglalkoztatás-függővé» válnak”* (Székely, 2015. p. 4.). Vagyis minél több időt tölt valaki e *kényelmes* foglalkoztatási programban, annál nagyobb a valószínűsége, hogy a közösség befolyásolja morálját és értékítéletét, s egyre nehezebbé válik e *függőségtől* való szabadulás. Ez talán még fokozottabban jellemző lehet a fiatal közmunkásokra, azon belül is az éppen csak a tankötelezettségi korukat elhagyókra. Hiszen ők éppen abban a korban vannak, amikor leginkább saját identitásukat keresik. S nagy a valószínűsége, hogy a közmunka csapdahelyzetének ez is egyik kiváltó oka lehet.

Tehát a közmunkaprogramokban dolgozó fiatalok munkaerőpiaci résztvevők, általánosságban alacsony iskolai végzettséggel rendelkeznek, nagymértékben fenyegeti őket a *függővé válás* lehetősége (Székely, 2015). Többnyire nem szaképzett munkát végeznek, de nem sorolhatók a NEET fiatalok közé, hiszen van

hivatalos, bejelentett munkahelyük. Többségük számára a közfoglalkoztatás munka(csapda) képzettség nélkül. Ha azonban ez a tevékenységi forma valamilyen oknál fogva megszűnik, a fiatalot komolyan veszélyeztetheti a NEET lét, s minél idősebb, annál elérhetetlenebbé válik a visszaintegrálódás lehetősége vagy az oktatásba, vagy az elsődleges munkaerőpiacra. Vagyis a közmunkaprogramokban való részvétel a 25 év alatti fiatalok számára kifejezetten veszélyes csapda. Fiatalon bekerülve bizonyos jobb lehetőségekkel kecsegtet, sőt még a kortárs csoport adta *biztonságot* is megteremtheti, s a *hasznos* elfoglaltság tudatában arra predesztinálja a fiatalot, hogy minél hosszabb ideig ebben a formában dolgozzon.⁴ Ha azonban, idővel ez a forma megszűnik, vagy már nem az adott fiatal a *kiválasztott*, sőt már nem is annyira fiatal, olyan NEET válhat belőle, akinek a re-integrációja vagy lehetetlen, vagy roppant nehézségekbe ütközik (Sánta, 2016c).

Végezetül szükségesnek tartunk még egy csoportkategóriát megemlíteni. Ferge Zsuzsa (2017) tanulmánykötetében a kutatók említést tesznek a NEET csoportról is. A szerzők kiemelik a közfoglalkoztatás és a magyar NEET összefüggő problematikáját, továbbá arra is felhívják a figyelmet, hogy hazánkban növekedett azoknak a fiataloknak a száma, akik külföldre távoztak (többnyire) munkavállalás céljából. Megállapításuk szerint Magyarországot már mintegy 600 ezer ember hagyta el. Természetesen nem állítjuk, hogy ebbe a csoportba mindenki 25 év alatti fiatal volt, mint ahogyan azt sem, hogy ezek az emberek mindegyike NEET létbe tartozott. De az, véleményünk szerint, magabiztosan állítható, hogy a kivándorlók csoportjában számosan lehettek olyan fiatalok is, akik NEET kategóriába tartoztak, s azt találták a legjobb megoldásnak, ha külföldön próbálnak szerencsét.

NEET statisztikai adatok

A Központi Statisztikai Hivatal munkanélkülinek tekinti azt a személyt, „*aki egyidejűleg az adott héten nem dolgozott (s nincs olyan munkája, amelytől átmenetileg távol volt); aktívan keresett munkát a kikérdezést megelőző négy hét folyamán; rendelkezésre áll, azaz két héten belül munkába tudna állni, ha találna megfelelő állást*” (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat). A Hivatal fogalomhasználatában különbséget tesz munkanélküli és nem-foglalkoztatott között. A KSH foglalkoztatottnak tekint minden olyan személyt, „*aki a vizsgált időszakban az un. vonatkozási héten legalább 1 óra, jövedelmet biztosító munkát végzett, vagy munkájától csak átmenetileg (szabadság, betegség stb. miatt) volt távol*” (NFSZ). Vagyis nem-foglalkoztatott mindaz a személy, aki a fenti fogalom meghatározásba nem tartozik bele. E különbségtétel tisztázása elengedhetetlen, hiszen ebből kiindulva lehet a NEET statisztikai sokaságát meghatározni. Ez a számarány pedig a *nem tanuló és nem foglalkoztatottak* aránya a népességen be-

⁴ Lásd még: Fazekas-Nagy-Monostori (2018)

lül, vagyis a NEET csoport. Ezen belül azonban meg lehet különböztetni a *nem tanuló munkanélküliek* csoportját. Ez azt eredményezi, hogy a NEET csoporton belül különbséget tehetünk két alcsoport között; egyrészt szerepelnek itt olyanok, akik NEET fiatalok, de aktívan munkát keresnek, és vannak olyanok, akik szintén NEET fiatalok, de nem keresnek munkát. Ez a két csoport talán azonosítható Spielhofer felosztásában szereplő „open to learning”, illetve a „sustained” NEET csoportokkal (Spielhofer et al. 2009).

A Foglalkoztatási Főosztályok a munkanélküli helyett az álláskereső megnevezést használják. Csak azokat tekintik álláskeresőnek, akiket nyilvántartanak, továbbá a foglalkoztatási szervvel együttműködnek (NFSZ). Tehát a Foglalkoztatási Főosztályok azokat a NEET fiatalokat tartják számon, akiket regisztráltak, mint álláskereső, és a foglalkoztatási szervvel együttműködnek.

Ebből pedig az következik, hogy a NEET csoport aránya nagyobb a helyi Foglalkoztatási Főosztályok által regisztrált NEET csoport arányánál, hiszen számos olyan fiatal él különböző településeken, aki ugyan NEET fiatal, de valamilyen oknál fogva nem regisztrál az állami foglalkoztatási szerveknél.

A NEET fiatalok nagyságára vonatkozó hazai adatok nem mutatnak egységes képet, sem a korcsoportok határait illetően, sem pedig a nagyságrend tekintetében. Ennek egyik oka, hogy a NEET fiatalok pontos számarányát kifejezetten nehéz meghatározni.

Bene-Krémer-Pintye (2018) szerzőhármas, KSH adatokra hivatkozva határozta meg a 15-24 éves korosztályba tartozó NEET fiatalok arányát. A tanulmány szerint a 15-24 éves korosztályba összesen kicsivel több, mint 1 millió 100 ezer fő tartozott. Ebből a 15-24 éves korosztályba tartozó NEET csoport 112 ezer 754 főt tartalmazott. Ez pedig az ebbe a korcsoportba tartozó fiatalok 10.2%-át tette ki, amibe a legidősebb korosztály, a 25-29 évesek nem voltak beleszámolva.

Rigó (2018) a magyarországi NEET fiatalok arányát 14.1%-ban adta meg, de a csoport életkori határait nem a 15-24 vagy 15-29 éves, hanem a 18-24 éves korosztályban határozta meg.

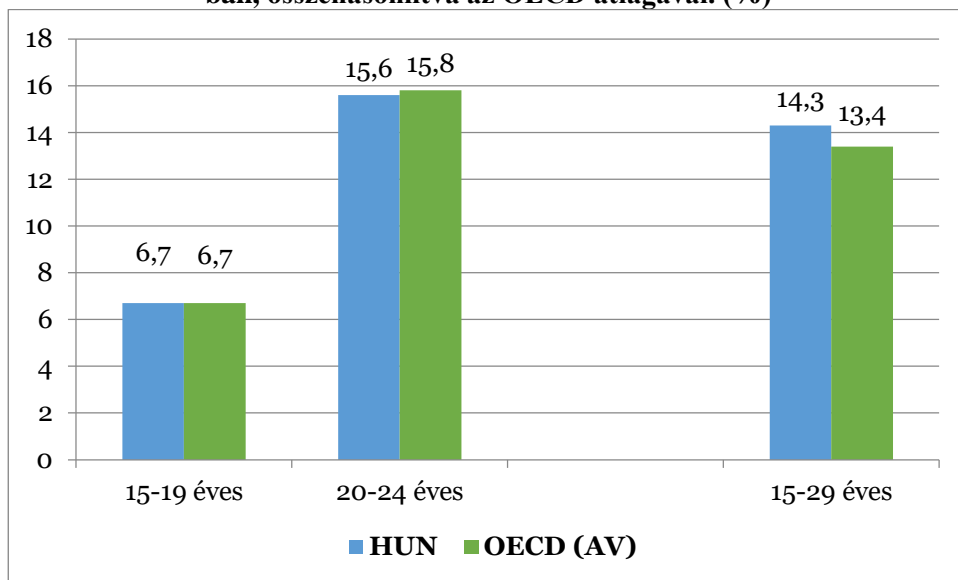
Hajdu (2019) a NEET csoportba tartozó fiatalok számát már megközelítőleg 340 ezer főben adta meg; ugyanakkor itt is fontos kiemelni, hogy a 20-34 éves korosztályba tartozó fiatalokat elemezte.

Varga (2018) megjelent munkájában szintén szerepelnek magyarországi NEET fiatalok statisztikai adatai. Három korcsoportot mutatott be. 2006 és 2010 között a 15-19 éves NEET fiatalok aránya csökkent 6.3%-ról 4.8%-ra, ezt követően azonban 2013-ig az arány jelentősen növekedett (7.1%). 2013-tól 2016-ig egy újabb csökkenés figyelhető meg, ami az utolsó vizsgált évben, 2016-ban, 5.9%-ban nyugodott meg. A 20-24 éves NEET fiatalok már jelentősen magasabb arányokat mutattak a legfiatalabb korosztályhoz képest. 2007-ben 16.7%-ról az arányuk 2013-ra 22.6%-ra növekedett. Ezt a létszámarányuk csökkenése követte; 2016-ban a korcsoport aránya 15.5% volt. A 25-29 éves NEET fiatalok között voltak a legmagasabb arányok. 2007 és 2012 között ennek a korcsoportnak az

aránya 22%-ról 26%-ra növekedett. Ugyanakkor ezt követően ebben a korosztályban is csökkenés volt tapasztalható; arányukat tekintve 2016-ban 19.5% volt.

Az Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) egy korábbi jelentése szerint a fiatalok legnagyobb része sohasem tapasztalja meg a NEET létet, ugyanakkor egyötödüket veszélyezteti a tartós NEET létbe kerülés a tagállamokon belül. (OECD, 2015)

4. ábra: A 15-19, 20-24 és a 15-29 éves magyar NEET fiatalok aránya 2020-ban, összehasonlítva az OECD átlagával. (%)

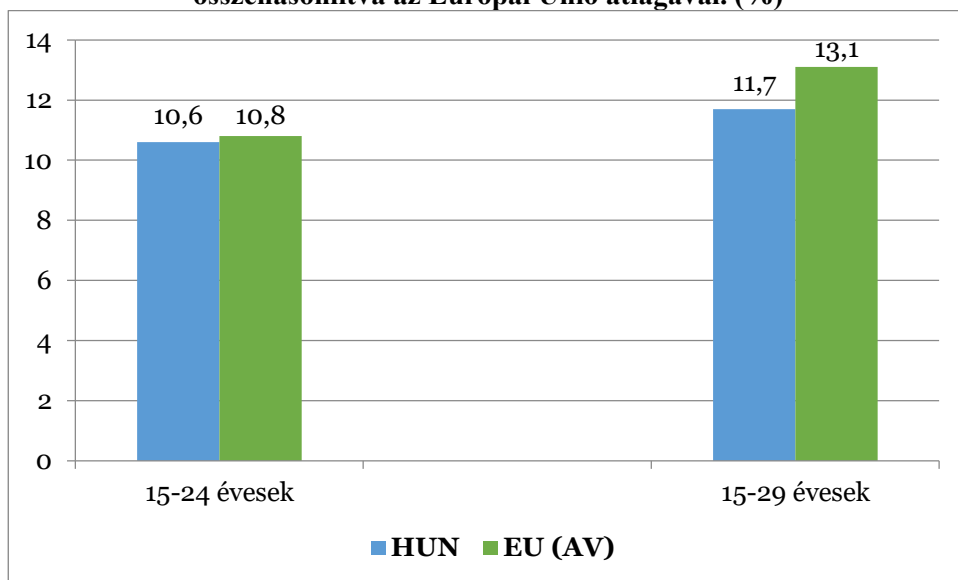

Forrás: OECD; saját szerkesztés

Az OECD legfrissebb, 2020-as adatai szerint, a tagállamok átlagos NEET arányához képest a magyar NEET fiatalok aránya nem tért el, sőt az idősebb korosztályban, 20-24 évesek, a magyar NEET fiatalok aránya kismértékben ugyan, de alatta maradt az OECD átlagának. Ugyanakkor azt érdemes kiemelni, hogy ez az összehasonlítás is azt mutatja, minél hosszabb ideig tartózkodik egy fiatal NEET létben, annál nagyobb valószínűséggel *ragad bele* ebbe a létállapotba. Továbbá az is figyelemre méltó, hogy az OECD teljes NEET populációra (15-29 évesek) vonatkozó vizsgálata már azt mutatta ki, hogy a magyar NEET teljes populációja meghaladta a tagállamok átlagát. Tehát a teljes korcsoporton belül az idő előrehaladtával a tagok száma növekszik, sőt talán az is kijelenthető, hogy a NEET állapot tartóssá válhat.

Az EUROSTAT legfrissebb adatai szerint Magyarországon a NEET populáció aránya 2021-ben a következőképpen alakult:

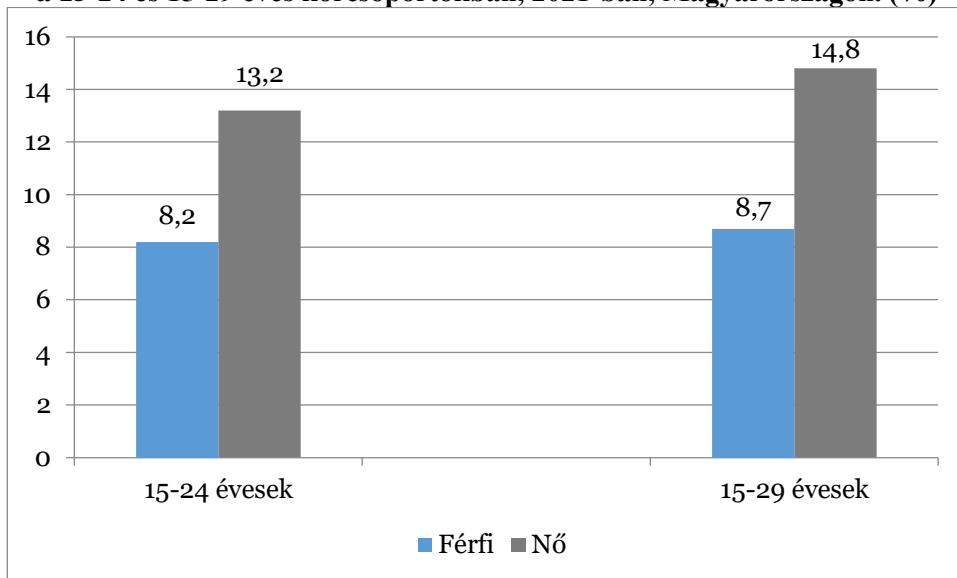
5. ábra: A 15-24 és a 15-29 éves magyar NEET fiatalok aránya 2021-ben, összehasonlítva az Európai Unió átlagával. (%)

Forrás: EUROSTAT; saját szerkesztés

A jelentés szerint a magyar NEET fiatalok aránya mind a 15-24 éves korosztályban, mind pedig a teljes korcsoportban (15-29 évesek) a 2021-es mérések szerint, alatt maradt az Európai Uniós átlagnak. A 15-24 éves korosztályban minimálisan, a teljes korcsoportban azonban jelentősebben. Ez mindenképpen örömdetes hír a magyar társadalom számára, ugyanakkor azt is érdemes figyelembe venni, hogy a 15-24 éves magyar populáción belül 10.6%, a 15-29 éves magyar fiatalok teljes populációján belül pedig 11.7% NEET létben élő fiatal, akik sem az oktatási rendszerben, sem pedig a hivatalos munkaerőpiacon nincsenek jelen. Ez mindenképpen a magyar társadalom jövőjét nagymértékben befolyásolhatja, mind humán erőforrás tekintetében, mind pedig humán tőke tekintetében.

6. ábra: NEET fiatalok nemek közötti aránya a 15-24 és 15-29 éves korcsoportokban, 2021-ban, Magyarországon. (%)

Forrás: EUROSTAT; saját szerkesztés

A nemek közötti megoszlásban a korábban már említettek érvényesülnek; mindkét korcsoportban, a 15-24 évesek és a 15-29 évesek között is, a férfiak aránya jelentősen alacsonyabb a magyar női NEET aránynál. Ennek lehetséges okairól fentebb már szóltunk röviden, s a későbbiekben részletesebben is elemezni fogjuk.

Végezetül, a legfrissebb nagymintás magyar ifjúságkutatás (Domokos et al. 2021; Székely, 2021) a 15-29 éves fiatalok körében megvizsgálta a gazdasági aktivitást, az iskolai végzettséget, valamint a nem és a településtípusok szerinti legújabb adatokat. Az adatfelvétel a következő összevont kategóriákkal operált:

1. Tanul (fő tevékenysége a tanulás).
2. Dolgozik.
3. Tanul és mellette dolgozik (fő tevékenységként tanul és mellette kereső tevékenységet is végez).
4. Gyermekeket nevel (fő tevékenysége szerint nem dolgozik és nem tanul, gyest, gyedet, vagy más gyermekneveléshez kapcsolódó ellátásban részesül).
5. NEET (nincs sem a munka, sem pedig a tanulás világában). (Székely, 2021, 133. p.)

A kutatás kategória-csoportjaival kapcsolatban azonban fel kívánjuk hívni a figyelmet, hogy az *Iffúságkutatás 2020* külön kategóriába sorolta azokat a fiatalokat, akik gyermeket nevelnek (tehát nem tanulnak és nincs hivatalos, bejelentett munkahelyük sem), elkülönítve őket a NEET csoportkategóriától. Ugyanakkor azonban, mint azt korábban már említettük, nemzetközi kutatások (Eurofound, 2016 a-b) és hazai kutatás is (Sánta, 2021) kiemelték, hogy a hazai NEET populáció jelentékeny részét azok a fiatalok teszik ki, akik gyereke(ke)t nevelnek (vagy valamelyik családtagjukat gondozzák). A NEET fiatalok között tehát számosan lehetnek olyanok, akik az ifjúságkutatás negyedik csoportkategóriájába tartoznak, de azt a kutatás nem NEET fiatalokként tartja számon, ezzel pedig alapvetően csökkentheti a teljes magyar NEET populáció arányát a fiatalok körében.

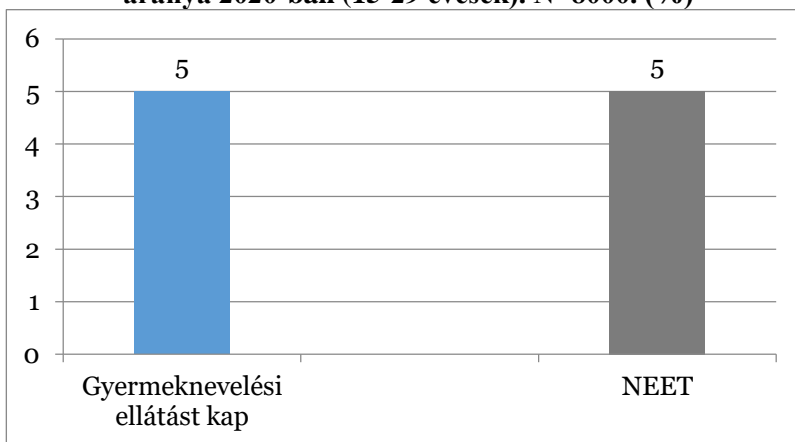
Lakóhely szerint a 15-29 éves magyar fiatalok 18 %-a a fővárosban, 29%-a községekben él, a többség azonban a köztes településeken lakik. A fiatalok teljes korosztályában (15-29 évesek), a jelentés szerint, 50% dolgozik, közel negyven százalékuk (38%) valamilyen iskolarendszer tagja, s a legfrissebb ifjúságkutatás szerint a fiatalok teljes populációjának 11%-a NEET létben élő fiatal (Domokos et al. 2021, Székely, 2021).

Az EUROSTAT szerint, a korábbi nagymintás ifjúságkutatáshoz képest (2016) a NEET fiatalok aránya, a 15-29 évesek körében, Magyarországon, mintegy fél százalékkal növekedett. Míg 2016-ban 14.1% volt, 2020-ban 14.7%-ra emelkedett (Székely, 2021). A legfrissebb ifjúságkutatás (2020) adatai szerint azonban a fiatalok teljes populációjának jelentősen alacsonyabb százaléka, 11%, a NEET létben élő fiatal (Domokos et al. 2021, Székely, 2021). A kutatók megjegyzik, hogy a nemzetközi és a nagymintás ifjúságkutatás adatai közötti különbségek nagy valószínűséggel a módszertani különbözőségekből adódnak (Székely, 2021). A régióhoz tartozó országokhoz képest a kutatás kiemeli, hogy Szlovéniában, Csehországban és Lengyelországban a magyarhoz képest alacsonyabb, viszont Szlovákiában és Romániában, szintén a magyar adatokhoz képest, magasabb a NEET fiatalok aránya (Székely, 2021).

A legújabb magyar ifjúságkutatás NEET fiatalokra vonatkozó statisztikai adatairól a következők mondhatók el.⁵

⁵ A tanulmány eddigi irányvonalát és a téma megközelítési stratégiáját figyelembe véve, a *Magyar Ifjúság 2020* NEET fiatalokra vonatkozó adatai mellé feltüntettük azokat is, akik gyereknevelés következtében vannak távol az oktatástól és a munkaerőpiactól. Ezzel nem állítjuk azt, hogy azok a fiatalok, akik gyermeket nevelnek mind a veszélyeztetett, tartós NEET csoportba sorolhatók, de azt igen, hogy közöttük számos olyan fiatal lehet, aki NEET létben volt már a gyerek megszületése előtt is, illetve aki NEET létben marad akkor is, amikor már a gyermeknevelésért semmiféle ellátásban nem részesül.

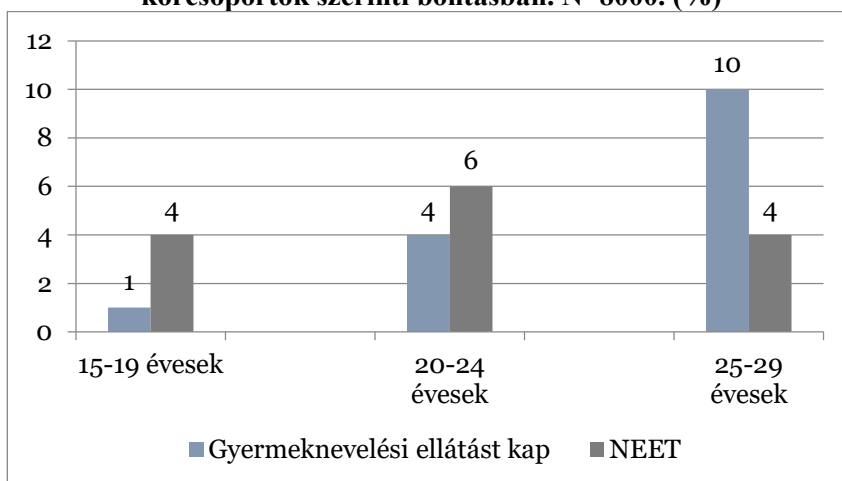
7. ábra: A gyermeknevelési ellátásban részesülők és a NEET fiatalok aránya 2020-ban (15-29 évesek). N=8000. (%)

Forrás: Székely, 2021. 134. p. Saját szerkesztés.

A legfrissebb felmérés szerint a NEET fiatalok aránya a teljes 15-29 éves populációban 5%, azok pedig, akik fő tevékenységük szerint nem dolgoznak és nem is tanulnak, gyest, gyedet, vagy más gyermekneveléshez kapcsolódó ellátásban részesülnek, szintén 5%-ot tesznek ki a teljes populáción belül. A kutatás szerint, a vizsgált korcsoportban, gazdasági aktivitásukat tekintve a fiatalok 36%-a tanul, 50%-a dolgozik és további 5% fő tevékenységként tanul és mellette kereső tevékenységet is végez.

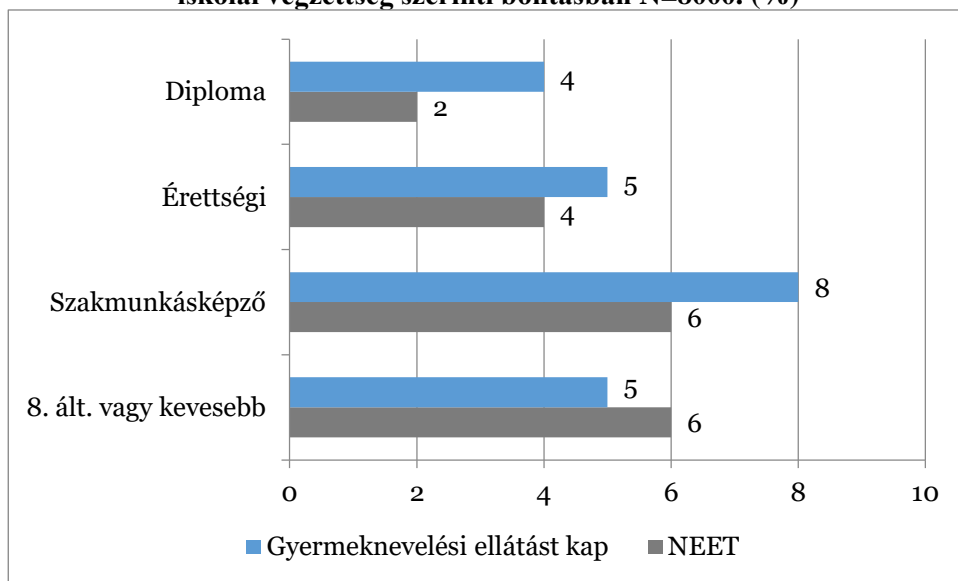
8. ábra: Gyermeknevelési ellátásban részesülők és a NEET korcsoportok szerinti bontásban. N=8000. (%)

Forrás: Székely, 2021. 134. p. Saját szerkesztés.

A legfiatalabb, 15-19 éves korosztályban, a fiataloknak mindösszesen csak egy százaléka részesült valamilyen gyermeknevelési ellátásban, viszont 4%-a már a kutatás szerint NEET létben élt. Az életkor növekedésével mindkét alcsoport aránya jelentősebben növekszi: A gyermeknevelésért valamilyen ellátásban részesülők aránya három százalékkal nő a 20-24 éves populáción belül, a NEET fiatalok aránya, ugyanebben a korcsoportban négyről hat százalékra emelkedett. A legidősebb korcsoportban, 25-29 évesek, a gyermeknevelési ellátásban részesülők aránya tovább növekedett (10%), viszont a NEET fiatalok aránya csökkent (4%).

9. ábra: Gyermeknevelési ellátásban részesülők és a NEET iskolai végzettség szerinti bontásban N=8000. (%)

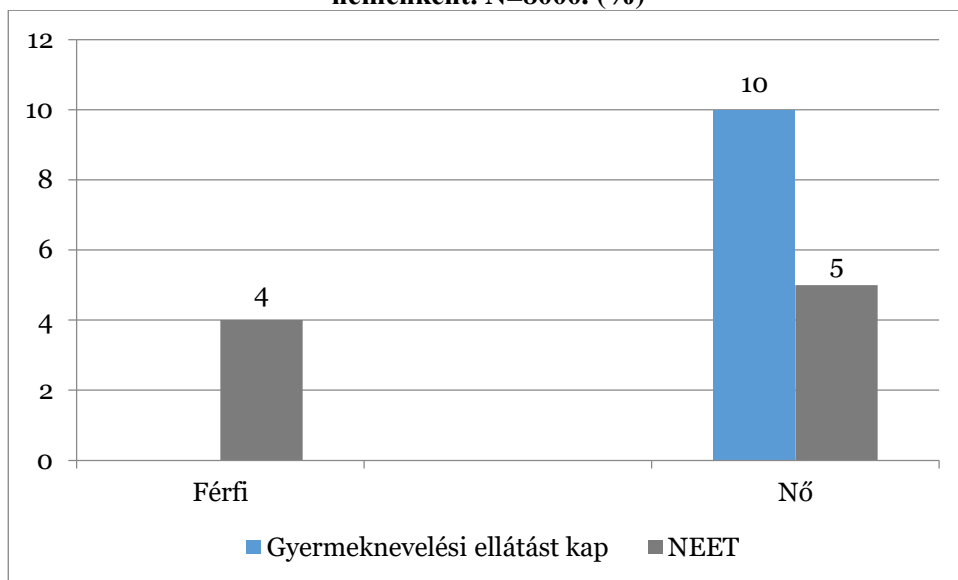

Forrás: Székely, 2021. 135. p. Saját szerkesztés.

A *Magyar Ifjúságkutatás 2020* adataiból is az a korábban már említett tendencia rajzolódik ki, hogy minél alacsonyabb egy fiatal iskolai végzettsége, annál nagyobb a valószínűsége, hogy NEET létbe sodródhat. Az általános iskolai végzettséggel (vagy még azzal sem), illetve a szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkező fiatalok 12%-a (6%-6%) a teljes vizsgálati populációban NEET létben élt. Minél magasabb az elért iskolai végzettség, a NEET arány úgy csökken: Az érettségizettek között 4%, a diplomával rendelkezők között már csak 2%. De fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a magasabb iskolai végzettségekkel rendelkező fiataloknak sincsen teljes garancia a tekintetben, hogy biztosan elkerüljék a NEET létet (bár ez a lét lehet, számukra nem tartós).

A különböző gyermeknevelési ellátásokban részesülők esetében pedig az figyelhető meg, hogy azok vállaltak inkább gyereket a teljes populáción belül, akik alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeztek; alapküv végzettség (vagy még az sem), illetve a szakmunkás bizonyítvány. A gyereket nevelő és magasabb iskolai végzettséggel rendelkező (érettségi, de még inkább a diploma) fiatalok egy jelentős része, feltételezhetően, amint erre lehetősége nyílik, újra el tud helyezkedni, de legalábbis könnyebben el tud helyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon.

10. ábra: Gyermeknevelési ellátásban részesülők és a NEET nemenként. N=8000. (%)

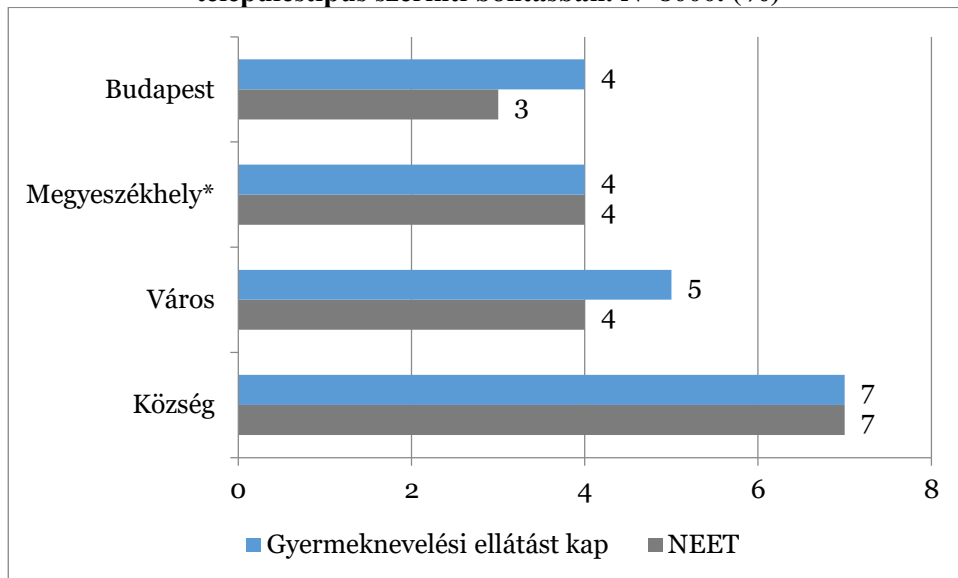

Forrás: Székely, 2021. 136. p. Saját szerkesztés.

Mindkét vizsgálati csoport legfrissebb adatai egyezőséget mutatnak a korábbi nemzetközi és hazai kutatások ilyen irányú adataival. Magyarországon, 2020-ban, a férfi NEET populáció aránya alatta maradt a női NEET populációnak. Bár e mostani kutatás szerint kisebb mértékben, mint a korábbi felmérések tanúsága szerint.

A valamilyen gyermeknevelési ellátásban részesülő nők aránya pedig a teljes 15-29 éves populáción belül 10%. Érdekes, hogy a kutatás szerint a fiatalok teljes populációjában nincs olyan férfi, aki fő tevékenysége szerint nem dolgozik és nem is tanul, de gyes, gyedet, vagy más gyermekneveléshez kapcsolódó ellátásban részesül, vagyis otthon van és neveli a gyereket.

11. ábra: Gyermeknevelési ellátásban részesülők és a NEET településtípus szerinti bontásban. N=8000. (%)

Forrás: Székely, 2021. 136. p. Saját szerkesztés.

*= A kutatás a megyeszékhelyeket és a megyei jogú városokat egy adatsorban adta meg.

Az úgynevezett települési lejtő elmélete nem mutat változást a legújabb ifjúságkutatás szerint sem. Misperint, minél kisebb egy település, annál nagyobb az ott élő NEET fiatalok aránya (Sánta, 2021). A legkisebb településeken a NEET fiatalok aránya 7%, de még városokban, sőt a megyeszékhelyeken is 4% ez az arány. A fővárosban a legkisebb, de még ott is eléri a 3 százalékot a NEET fiatalok aránya a teljes 15-29 éves populáción belül.

Közel hasonló eredményeket kapunk azokkal a fiatalokkal kapcsolatban is, akik valamilyen gyermeknevelési szolgáltatásban részesülnek, tehát gyereket nevelnek, és ezért vannak távol mind az oktatástól, mind pedig a munkaerőpiactól.

COVID-19 és a NEET

2020 márciusában Magyarországon is szembe kellett nézni az egyre súlyosabb méreteket öltő koronavírus járvánnyal. A világjárvány és annak hatása még nem múlt el, éppen emiatt egy átfogó képet a COVID és a NEET kapcsolatáról még nem lehet adni, de úgy gondoltuk, mindenképpen szükséges a NEET fiatalok csoportját ebben a kontextusban is elhelyezni. Már csak azért is, mert a világjár-

vány és annak hazai hatása a gazdaságra, az oktatásra, a munkaerőpiacra befolyásolja a NEET fiatalok hazai arányát, és egyben kijelöl egy újabb veszélyeztetettégi csoportkategóriát: a járványgenerációt.

A legújabb magyar ifjúságkutatás (Székely, 2021) szerint a koronavírus-járvány az egész bolygót érintette, sőt meghatározó szakaszhatárként első-sorban a fiatalok életében érhető tetten. Számukra a járványhelyzet generációs élményt is jelenthet. Ugyanakkor állítja azt is, hogy a járvány globális jellege az alapvető közösségi élmény lehetőségét megteremtette, de ebből még nem következtethetünk egy új globális generáció létrejöttére. Sőt, éppen a járványból fakadóan is várható egyfajta megosztottság, hiszen nem ugyanabban a helyzetben van a Föld minden országa, nem egyforma stratégiát követnek a járvány adta helyzet enyhítésére. A járvány és az azokra válaszként megfogalmazott stratégiák tovább differenciálják a gazdasági és szociokulturális különbségeket is, éppen emiatt ebben a tekintetben sem várható egy homogén generáció létrejötte. Ugyanakkor az kétségtelen, hogy a világjárvány formálta az ifjúságot; a kérdés persze az, a járvány hatásainak milyen következményei lesznek a családi, az oktatási és a munkahelyi környezetre, továbbá hogyan hat mindez a fiatalok szabadidős tereire?

Bár a járvány Magyarországon 2020 eleje óta tart, a nagymintás ifjúságkutatás adatai szerint a fiatalok többsége mégsem érzi ennek hatását saját életére vonatkozóan. Ez persze nem jelenti azt, hogy a fiatalokat ne illethetnének a járvány nemzedék címkével, mint külső azonosítóval. Számos kifejezés látott napvilágot 2020 márciusa óta, mint például: *karantinik*, vagy *vírusnemzedék*. Számos nemzetközi kutatás a vírus közvetlen hatásában ugyan kételkedik, ugyanakkor azt kiemelik, hogy a fiatalok, bár eltérő mértékben, de mégis csak tekinthetők a koronavírus járvány által meghatározott nemzedéknek. Ennek okai között említik, hogy a járvány a fiatalok jövőjét számos aspektusból határozta meg és egyben formálja is: gazdasági, oktatási, társas és pszichológiai értelemben is hatást gyakorol(t) rájuk. „*A koronavírus-járvány történelmi léptékkel mért rövid története azt mutatja, hogy az egészségügyi kockázatok mellett a fiatalok mentális egészségére, oktatási, munkapiaci helyzetére, valamint anyagi körülményeire egyaránt jelentős és hosszantartó hatást gyakorolhat*” (Székely, 2021. p.12). A járványhelyzet bizonyosan befolyásolta az egyes szocializációs ágenseket, azokat, amelyek kifejezett karaktert adhatnak egy-egy nemzedéknek. „*A leginkább meghatározó szocializációs kontextus, a család befolyásoló szerepe intenzívebbé vált, míg a másodlagos terek – mint az iskola és a munka világa – átalakultak, a fizikai tereket részben átvették a virtuális kapcsolódások. A harmadlagos közeget, a szabadidő világát is az online megoldások foglalhatták el, a kevés fizikai kontaktust szigorú szabályok övezték*” (Székely, 2021. p.12).

A Eurofound kutatása (2021) hasonló eredményekről számolt be. Amikor 2020 elején kitört a COVID-19 világjárvány, világossá vált, hogy a fiatalok sebezhetőbbek a válság hatásaival szemben. Az átlagosnál nagyobb arányban fiatalokat foglalkoztató ágazatokat, mint a szálláshely- és vendéglátást, a nagy- és

kiskereskedelemet, valamint a művészetet és szórakoztatást, a leginkább sújtották a bezárások, miközben a fiatalok szerződése szintén kevésbé volt biztos. A 2020-as hivatalos adatok már a fiatalok munkanélküliségi rátája és a NEET ráta általános növekedését mutatják, bár ezek az adatok nem feltétlenül tükrözik a munkahelyek elvesztésének teljes mértékét (Eurofound, 2021). Továbbá a COVID-19 világjárvány káros hatással volt a fiatalok foglalkoztatási részvételére, munka- és életkörülményeikre, valamint mentális jólétükre is. 2019-ben a legtöbb fiatal a szállás- és vendéglátásban dolgozott (13%), s ezt követte a nagy- és kiskereskedelem 11%-al, valamint az egészségügyi és szociális ellátás szintén 11%-al. Mivel az első kettő a leginkább érintett gazdasági ágazatok közé tartozott a világjárvány idején, az ezekben dolgozó fiatalok munkahely-elvesztésének a kockázata jelentősebb volt. Ez vonatkozott az ideiglenes, illetve részmunkaidős szerződéssel foglalkoztatott fiatalokra is. 2020-ban a 15 és 29 év közöttiek munkanélkülisége 1.4 százalékponttal, 13.3 százalékra nőtt a 2019-es arányról. A NEET ráta pedig 1.2 százalékponttal 13.6 százalékra növekedett. A munkanélküli fiatalok leginkább lakhatási bizonytalanságot (2021 tavaszán 17%) és megélhetési nehézséget (43%) tapasztaltak, valamint csökkent a megtakarításuk. Több mint fele azonban a szüleivel élt, ami némi biztonságot jelentett a kiszolgáltatott fiatalok számára.

A fiatalok étellel való elégedettsége 2020 tavasza és nyara között a bezárások enyhülésével nőtt, de a korlátozások visszatérésével 2021 tavaszán a mélypontra csökkent. Mentális jólétük is 2021 tavaszán volt a legalacsonyabb, az iskolabezárások pedig erős negatív hatással voltak a mentális állapotukra. Ezzel szemben a munkahelyek bezárása pozitív hatással volt a fiatalok lelki jólétére. A jelentés szerint, a fiatal nőket lelkileg rosszabbul érintették a járvány hatásai, mint a fiatal férfiakat.

S végül az OECD egy legfrissebb kutatása a koronavírus járvány és annak a fiatalokra nehezedő hatásaival kapcsolatban szintén kiemeli a NEET fiatalok helyzetét (OECD, 2021). Az oktatásból a munka világába való átmenet nagy lépés a fiatalok életében. Az oktatási rendszerből kikerülő fiatal felnőttek gyakran különböző kihívásokkal néznek szembe az elhelyezkedés során. A COVID-19 terjedésével összefüggésben tapasztalható egészségügyi válság kétségtelenül hatással lesz a fiatalok munkanélküliségére, amelyet a következő években szükséges nyomon követni.

A COVID-19 világjárvány a legtöbb országban megnehezítette a gazdasági feltételeket 2020-ban, majd 2021-ben is. Ennek egyik oka, hogy a vállalatok a bezárási korlátozások és a nehéz gazdasági körülmények miatt leállították a munkaerő-felvételt. A gazdasági válság sok országban jelentős munkahelyek elvesztéséhez vezetett, és nem biztos, hogy a járvány és az azt követő gazdasági válság után minden munkahely újrateremtésre kerül. Ennek egyik oka, hogy a világjárvány felgyorsította a szélesebb körű gazdasági átalakulásokat; például a munkahelyek digitalizálását és átalakítását.

A COVID-19 válság a legtöbb országban példátlan költségvetési erőfeszítésekhez vezetett. Jelentős forrásokra lesz szükség az egészségügyben, a munkahelyek védelme és a gazdaság újbóli fellendítése érdekében. Természetesen nyomás nehezedhet a közoktatási költségvetésekre is. Míg az alapfokú oktatás (például kisgyermekkorai nevelés, iskolai oktatás) az állami finanszírozás következtében nagyobb valószínűséggel volt védett a járvány hatásaival szemben, addig a felsőoktatás állami finanszírozása nagyobb veszélybe kerülhetett. Mindezek ronthatják a felsőfokú oktatás és tanulás minőségét, ez pedig magasabb lemorzsolódási arányt eredményezhet, különösen a hátrányos helyzetű diákok körében.

A NEET fiatal felnőttek, az OECD (2021) ebbe a kategóriába a tanulmányban a 18-24 éveseket sorolta, aránya a legtöbb országban 2019 és 2020 között nem változott feltűnően. A 2019-es 14.4%-ról 2020-ban 16.1%-ra nőtt az OECD-országok átlagában. Ez az arány azonban több mint 4 százalékponttal nőtt számos országban ebben az időszakban, pl. az Egyesült Államokban. Az idősebb, 25-29 éves korosztályban a NEET fiatalok aránya szintén markánsan növekedett egyes OECD országokban: a 2019-es 16.4%-ról 2020-ra 18.6%-ra nőtt az OECD országok átlagában. A NEET fiatalok teljes populációjának aránya azonban 2019 és 2020 között a legtöbb OECD országban csak kis mértékben növekedett. Részen azért, mert több fiatal meghosszabbította tanulmányait. A továbbképzés különösen Ausztriában, Franciaországban, Lengyelországban, Portugáliában és Szlovéniában segített korlátozni a NEET fiatalok arányának növekedését.

NEET fiatalok általános jellemzése

A NEET csoportba tartozó fiatalok általánosan elfogadott korcsoport-kategóriája a 15-24 éves korosztály. Ez egy fiatalabb, 15-19 éves, és egy idősebb 20-24 éves korosztályra bontható. Nemzetközi szervezetek (OECD és EUROSTAT) azonban, valamint a magyar ifjúságkutatások is a hagyományosan elfogadott korosztályt kibővítik, és a NEET csoportot kiegészítik a 25-29 éves korcsoporttal. Így a teljes NEET csoportba a 15-29 éves korosztályba tartozókat számolják, amely a magyar ifjúságkutatások által lefedett ifjúsági korosztályt jelenti.

A magyarországi NEET fiatalokról általánosságban elmondható, hogy többségük a szüleivel él egy háztartásban, de kiemelendő, hogy jelentékeny részük állami gondoskodásban nevelkedett, vagy nevelőszülőknél. A fiatalok többsége hajadon vagy nőtlen, egy részüknek pedig van párkapcsolata. A párkapcsolati forma *együtt járást*, vagy be nem jegyzett élettársi kapcsolatot jelent; a házasság nem kifejezetten jellemzi a NEET fiatalokat. A csoporttagok egy részére jellemző, hogy kifejezetten fiatalon szülik meg első gyermeküket, sőt a csoport egy jelentős részének már több gyermeke is lehet. Összességében a NEET csoport tagjaira jellemző, hogy vagy nincsenek bizalmas barátaik, olyanok, akikben teljes mértékben megbíznának, vagy a bizalmas barátok száma egyre korlátozódik. A magyarországi NEET csoporttagság esetében, úgy tűnik, nem releváns, hogy valaki magyar, vagy cigány származású. A NEET csoport tagjai jelentős

számban kifejezetten nagycsaládokból származnak és/vagy élnek. Sőt a csoporttagok kifejezetten sok testvérrel rendelkeznek (Sánta, 2021).

A szülők iskolai végzettsége kifejezetten alacsony, ami alapfokú, vagy szakmunkás végzettséget jelent (V.ö.: Nagy, 2018; Székely, 2018). A fiatalok családjában gyakran fordul elő, hogy csak az egyik szülőnek, vagy egyik szülőnek sincs hivatalos bejelentett munkahelye. Molnár et al. (2014) bár kifejezetten nem a NEET csoportot kutatta, mégis figyelemre méltó megállapításokat tettek a fiatalokra vonatkozóan. Molnár a munkaerőpiac peremén lévőket hat nagy csoportra bontja:

1. Jellemzően foglalkoztatottak; átlag minimálbér vagy annál kevesebb jövedelem jellemzi őket.
2. Jellemzően alkalmi munkából élnek; a havi átlag a minimálbérnél magasabb.
3. Munkanélküliek a hónapok többségében.
4. Egyéb inaktívnak vallották magukat a hónapok többségében.
5. *A 16-24 év közötti nem tanulók, akik nem dolgoztak soha, és legfeljebb szakiskolai végzettséggel rendelkeznek.*
6. Jellemzően azok, akik nem tartoznak az 1-5 csoport valamelyikébe.

Kijelöltük az 5. csoportot, amely leginkább megközelíti a NEET csoport fogalmát, még akkor is, ha a szerzők e fogalmat kifejezetten nem említik munkájukban, s kutatásuk sem e csoportra fókuszált. Továbbá a tanulmány elkészítette a peremháztartások csoportosítását is, mely szintén információval szolgálhat a NEET kutatásához. A peremháztartásokat a következő három csoportra bontja:

1. Jellemzően foglalkoztatott peremháztartások.
2. Jellemzően munkanélküli peremháztartások.
3. Vegyes peremháztartások.

A harmadik olyan peremháztartásokat jelent, ahol az egyik fél rendelkezik ugyan munkával, de a másik biztosan munkanélküli. A szerzők megállapították: a vegyes peremháztartásokban a legnagyobb a fentebb említett 5. csoport előfordulási aránya (Molnár et al. 2014). A kutatás tehát abba az irányba mutat, mely szerint feltételezhető, hogy a NEET fiatalok egy jelentős része olyan háztartásokról kerül(het) ki, ahol a szülők egyike dolgozik, míg a másik munkanélküli.

A NEET csoportba tartozó fiatalok egyik általános jellemzője az alacsony iskolai teljesítmény és az ehhez párosuló nem megfelelő iskolai végzettség (Coles et al. 2010). Ez a hazai NEET populációra is jellemző (Nagy, 2018), emellett azonban fontos azt is megemlíteni, hogy a csoporton belül vannak olyan NEET létben élő fiatalok, bár a számuk elenyésző, akik magas, vagy akár kifejezetten magas iskolai végzettséggel is rendelkezhetnek (Székely, 2021).

A NEET csoportban lévő fiataloknak, a csoport jellemzője alapján, nincs hivatalos, bejelentett munkaerőpiaci státusza. Ennek ellenére azonban, nem jellemző, hogy regisztráltatnák magukat, mint álláskereső a helyi foglalkoztatási szerveknél. Ugyanakkor az erősen feltételezhető, hogy csoporttagok egy jelentős része valamilyen fél- vagy illegális jövedelemszerző tevékenységet folytat annak érdekében, hogy önmaga (vagy ha van családja) életét menedzselni tudja.

A NEET fiatalok egy része a szülei anyagi helyzetét kielégítőnek tartja. Egy részük tervezi a továbbtanulást, de a többségük már nem, továbbá a külföldi továbbtanulás nem alternatíva számukra. Viszont a fiatalok többsége tervezi a jövőben a hivatalos, bejelentett munkaviszony létrehozását. Közülük is legtöbben az üzleti szektorban helyezkednének el. A NEET fiatalok vagy nem mennének külföldre dolgozni, vagy ha mégis lenne erre lehetőségük, akkor rövid ideig és inkább ingázóként. A fiatalok egy jelentős része inkább bízik abban, hogy céljait elérik a közeljövőben, ugyanakkor a tagok többségében a saját sikerességükkel kapcsolatban inkább a bizonytalanság az uralkodó. Ennek ellenére mégis úgy tűnik, a magyarországi NEET fiatalok egy része saját jövőjét inkább elfogadhatónak, vagy reménytelinek látja, mintsem kilátástalannak (Sánta, 2021).

Az általunk veszélyeztetett NEET csoportba tartozó fiatalokat összességében egyetlen jellemzővel le lehet írni: a megfosztottság valamilyen foka jellemzi őket. Ez alatt elsősorban a mérvadó társadalmi normáktól való eltérést, elmaradást érthetjük, de nem feltétlenül anyagi értelemben, sokkal inkább életcélokban, motiváltságban, amit szocializációs deficitként azonosíthatunk.

A NEET fiatalok többsége hátrányos, illetve halmozottan hátrányos körülmények között élő családok gyerekei. A családok szegénységének egyik oka, hogy *jobbik esetben* csak az egyik szülő munkanélküli, de nagyon gyakran fordul elő, hogy mindkét szülő az. A fiatal úgy nő fel, hogy vagy az egyik szülőjét, vagy mindkettőt nem is látta hivatalosan bejelentett munkahelyen dolgozni. Azt tanulta meg, hogy nincs is hivatalos munkalehetőség, csak feketemunka létezik. Vagy a bejelentett munka (például a közmunka) kiszolgáltatott helyzetbe taszít, s akkor van, ha az elvárt *viselkedési formának* megfelel a munkát vállalni akaró. Már a szülőknek sem volt kielégítő az iskolai végzettsége, de az oktatás nem is képviselt valódi értéket. Ebből kifolyólag a tanulás vagy a továbbtanulás fel sem merült, vagy az értékrend legalsó rétegeiben, kvázi mintegy kielégítetlen vágy, húzódtott meg. Ebben a szocializációs háttérben felnövekvő fiatal számára a valószínűsíthető NEET lét már nem lesz választott, sokkal inkább egy készen kapott státusz.⁶

A veszélyeztetett NEET létben lévő fiatalok egy jelentős része egy folyamat részesévé válhat. Egy folyamaté, ami már a fogantatással és annak körülményeivel elkezdődött, későbbi életszakaszaiban meghatározó volt, nagymértékben alakította személyiségének fejlődését és ezzel együtt önazonosság-tudatát, s

⁶ Lásd részletesebben: Sánta (2021)

gyakorlatilag kijelölt számára egy utat, amelynek egyik lehetséges következménye a NEET lét.

Potenciális NEET fiatalok

Ebben a fejezetben egy új kategóriát vezetünk be, a potenciális NEET fiatalok csoportkategóriáját (PNEET). A NEET eddigi tanulmányozása vezetett oda, hogy ezt a kategóriát feltételezzük, jellemzőiket igyekezzünk feltárni. A PNEET csoportkategória meghatározására és annak körülírására, legjobb tudomásunk szerint, még sem nemzetközi, sem hazai szakirodalom nem tett kísérletet. Ugyanakkor a PNEET csoport, és annak mélyebb megismerése és megértése jelentős mértékben járulhat hozzá a NEET kutatásokhoz, a NEET, mint jelenség jobb megértéséhez, s nem utolsósorban a probléma enyhítéséhez (Sánta, 2021).

PNEET jelentése

A veszélyeztetett NEET fiatalokkal folytatott több éves kutatási tapasztalatunk azt mutatta, hogy a NEET létbe kerülés egy folyamat eredménye, s különböző jellemzők összessége vezet ahhoz, hogy egy fiatal a veszélyeztetett NEET kategóriába kerüljön. Ezek a jellemzők meghatározhatók, tehát összességében feltételezhető, hogy a fiatalok milyen jellemzők alapján kerül(het)nek a veszélyeztetett NEET létbe. Ezen jellemzők között talán az egyik leghangsúlyosabb az elsődleges és másodlagos szocializáció minősége és mennyisége, valamint a munkaerőpiac aktuális helyzete (Sánta, 2021).

Amennyiben ezek a jellemzők vezet(het)nek a veszélyeztetett és nagy valószínűséggel tartós NEET léthez, akkor feltételezhető egy csoport, akik jellemzőik alapján előbb vagy utóbb a veszélyeztetett NEET csoport tagjai lesznek. Ezt csoportot neveztük potenciális NEET fiataloknak. Vagyis a definíció értelmében ők még nem NEET-ek, többségük még valamelyik oktatási intézmény hivatalos tagja, vagy hivatalos, bejelentett munkahellyel még rendelkezik, de olyan jellemzőkkel bír, hogy ha ezek kismértékben is, de megváltoznak körülötte (pl.: iskola-váltásra kényszerül, vagy nem választják be a következő közmunkaprogramba), akkor nagy valószínűséggel a NEET létbe csúszik. Továbbá ennek a csoportnak a megléte, illetve jellemzőik összessége, egyben feltárja a NEET csoport belső dinamikus jellegét is. Hogyan válik/válhat valaki NEET fiatallá. Milyen jellemzők komplex együttjárása vezet(het) ahhoz, hogy egy fiatal, aki (még) aktív tanulói státusszal rendelkezik, vagy (még) hivatalos, bejelentett munkaviszonya van, de már nagy valószínűséggel kijelenthető, hogy a jellemzők, vagy annak néhány elemének megváltozása esetén előbb vagy utóbb NEET létbe kerül.

PNEET kormeghatározása és csoportbontási lehetőségei

A NEET csoport általánosan elfogadott kormeghatározása: 15-24 év közötti fiatalok. Ezt az egyes országok szűkíthetik, vagy éppen tágíthatják. Ugyanakkor az is látszik, hogy nemzetközi szervezetek, valamint hazai kutatások már inkább a 15-29 éves korosztállyal számolnak.

A PNEET csoport kormeghatározását alapvetően annak csoportbontási lehetőségei határozzák meg. Két nagyobb alcsoportot különíthetünk el ebben a csoportban.

Az egyik azoknak a fiataloknak a csoportja, akik még aktív tanulói státusszal rendelkeznek, vagyis hivatalosan tanulók egy oktatási intézményben, de potenciálisan veszélyeztetettek, hogy NEET létbe kerüljenek. Szándékosan nem használtuk a kifejezést, *még iskolába jár*, mert kutatási tapasztalataink azt mutatják, hogy a PNEET tanuló státuszú fiatalok egy jelentős részére nem feltétlenül jellemző, hogy be is jár rendszeresen az oktatási intézménybe. Elsősorban a hátrányos helyzetű és/vagy szegregált iskolákra gondolhatunk. Többnyire olyan hátrányos, vagy halmozottan hátrányos helyzetű, de még tanulói státusszal rendelkező fiatalok ők, akik deprivált családi háttérrel rendelkeznek, iskolai teljesítményük alacsony, és gyakran magaviseleti problémáik vannak. A szülők kifejezetten alacsony érdekérvényesítő képessége következtében, az iskola igyekszik megszabadulni ilyen tanulójától, és magántanulói státuszt ajánl, vagy egy másik, úgynevezett „gyűjtő iskolát”. Ez pedig szinte egyenes út a NEET létbe.⁷

Továbbá ebbe a csoportba tartoznak azok a fiatalok is, akiknek tanulói státusza még megvan, de olyan szocializációs hátrányokkal rendelkeznek, melynek következtében gyakran döntenek úgy, hogy fiatalon gyereket vállalnak, vagy olyan szexuális kapcsolatba bonyolódnak, ami idő előtti terhességhez vezet. A tanulói státusznak a terhesség alatt, vagy később fiatal anyaként nem feltétlenül kell megszűnnie, hiszen számos intézmény van ma már, ahol úgynevezett *babanevelő* szolgáltatásokkal is támogatják a fiatalot, annak érdekében, hogy folytassa tanulmányait. A kutatási tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy még ilyen szolgáltatások mellett is a fiatalok nagyarányban fejezik be végleg tanulmányaikat, ha megszületett első gyerekük, sőtőt nem ritkán követi a második, vagy akár több gyerek is.

A PNEET csoporton belül a másik nagy alcsoportot alkotják azok, akiknek még van hivatalos, bejelentett munkahelye, többnyire el is járnak oda dolgozni, de vagy a munkahely bizonytalan, vagy a fiatal státusza az, az adott munkahelyen. Gondolhatunk az idényjellegű munkákra, az építőiparban segédmunkára. Itt azonban gyakran előfordul, hogy csak részben jelenti be a munkaadó a fiatalot, míg a fizetése másik (gyakran jelentősebb) részét zsebbe kapja. Továbbá, megfigyelhető az is, hogy ezeknek a fiataloknak a munkaerőlcse, illetve a mun-

⁷ Lásd bővebben: Sánta (2021)

kaszocializációja sok esetben nagyon alacsony, ami szintén előrevetítheti az elbocsátását.⁸

A PNEET munkavállaló csoport tagjainak egy jelentős része közfoglalkoztatottként dolgozik. Kutatási tapasztalataink egyértelműen támasztották alá, amit e munkaformával kapcsolatban fentebb már írtunk. Többségüknek *kényelmes* munka, rendszeresen fizet, de ami talán a legfontosabb, a fiatalok többsége ezt biztos és állandó munkalehetőségnek gondolja. Úgy vélik, közmunka mindig lesz, sőt ezt féltik is a kétes médiainformációk hatására (például az országba bejövő migránsoktól).

Összefoglalva, a potenciális NEET csoporton belül két nagyobb alcsoportot különíthetünk el: a potenciális NEET tanuló (PNEET tanuló) és a potenciális NEET munkavállaló (PNEET munkavállaló) alcsoportokat.

A fentieket figyelembe véve a PNEET csoport korösszetétele a következő lehet: A felső korhatár megegyezhet a veszélyeztetett NEET csoportba tartozó fiatalok felső korhatárával, vagyis a 24. életévvel, vagy ezt kissé kitolva, s igazítva a magyar ifjúságkutatásokhoz, a 29. életévvel. Hiszen a PNEET munkavállaló csoportba tartozhatnak olyan, a húszas éveinek a végén járó fiatalok, akik komolyan veszélyeztetettek abban az értelemben, hogy hivatalos, bejelentett munkájukat elveszítsék, de az oktatásban, vagy (át)képzésben már ne lássanak lehetőséget, s így a veszélyeztetett NEET csoportba kerüljenek. A csoport alsó korhatárát pedig alapvetően rugalmasan kezelhetjük. Tapasztalatainkra támaszkodva, ez az alsó korhatár az általános iskolai tanulmányaikat még folytatók életkora.

PNEET definíciója

A fentiek összefoglalásaként a potenciális NEET tanuló és munkavállaló fiatalok definícióját a következőképpen adjuk meg: *Potenciális NEET csoportba tartozó fiataloknak tekinthetők azok, akiket súlyos elsődleges, és ebből (is) következő másodlagos szocializációból eredő deficitek jellemeznek, és (mind)ezekből kifolyólag a NEET létbe „csúszás” és „bennragadás” nagymértékben veszélyezteti őket* (Sánta 2021).

A meghatározásban szereplő zárójelbe tett *(is)* egyrészt utal arra, hogy a családi szocializáció félresiklott, és nem volt szövetséges az intézményi szocializációnak, de másrészt utal arra is, hogy ez az intézményi szocializáció nagyon alacsony fokú, amely inkább arra indikálja a fiatalt, hogy szembeforduljon az oktatással. Ennek következménye a kifejezetten alacsony iskolai teljesítmény. Ezt jelenti a másodlagos szocializációból eredő deficitek. A szintén zárójelbe tett *(mind)* arra utal, hogy az elsődleges és másodlagos szocializációs defektusok mellett egyéb szocializációs ágensek (pl.: pályaszocializáció, médiaszocializáció, kortárs csoport hatása, iskolai és/vagy munkahelyi környezet stb.) szintén nagyon

⁸ A témával kapcsolatos terep kutatások eredményeit lásd: Sánta (2021)

komoly hatással bírnak. Vagyis a sikertelen szocializáció komplexitása következtében, mint egyik lehetséges ok, juthat a PNEET fiatal a NEET létbe. Ennek a komplex, az egész életet átható szocializációs deficitsorozatnak azonban a primer és az arra is épülő szekunder szocializációs defektusok az alapvető generátorai, kiinduló pontjai.

PNEET csoport általános jellemzői

A PNEET csoport általános bemutatását eddigi tereptapasztalataink alapján foglaltuk össze. Természetesen nem állítjuk azt, hogy az itt felsorolt jellemzők a teljes hazai PNEET csoportra érvényesek, de az eddig vizsgált csoportokra mindenképpen megfelelőek (Sánta, 2021). Azt további kutatásoknak szükséges bizonyítani, hogy az általunk felsorolt jellemzők a teljes PNEET csoportra érvényesek-e.

A PNEET tanuló alcsoporttal kapcsolatban elmondható, hogy általában még a szüleivel élnek egy háztartásban, s többnyire ez jellemzi a PNEET munkavállalókat is. Bár náluk már megjelenhet az önállósodott életforma is. Jelentős részük egyedülálló, vagy valamilyen párkapcsolati forma jellemzi őket, ami vagy *együtt-járás*, vagy be nem jegyzett élettársi kapcsolatot jelent. A PNEET munkavállalói alcsoportban a házasság is előfordul, de nem ez a jellemző. A PNEET tanuló alcsoport többségének még nincs gyereke, de akinek van, az vagy kifejezetten fiatal, vagy már több gyereke is van. A PNEET munkavállaló alcsoport tagjainak egy jelentős része már gyermeket nevel.

A szülők legmagasabb befejezett iskolai végzettsége többnyire az alapfokú végzettség (bár sok esetben még ezt sem érik el), de legfeljebb a szakmunkás bizonyítvány. A szülőknek többnyire van hivatalos, bejelentett munkahelye, de mindkét alcsoportnál már markánsan jelennek meg azok a családok, ahol, vagy csak az egyiknek, vagy egyik szülőnek sincs hivatalos, bejelentett munkahelye. A PNEET csoport tagjai többnyire nagycsaládokból származnak, ahol az átlagos gyerekszám kifejezetten magas.

A PNEET tanuló alcsoport, jellemzőjénél fogva, tanulói státusszal még rendelkezik; tanulmányait általános iskolában, vagy szakmunkásképzőben folytatja. A PNEET munkavállaló alcsoport jelentős részének alapfokú a legmagasabb befejezett iskolai végzettsége, de sokuk esetében még ez sincs meg. Egy kisebb része szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezik. Az alcsoport tagjainak, jellemzőiknél fogva, van hivatalos, bejelentett munkahelye; egy jelentős részük közmunkaprogramokban dolgozik. A PNEET tanuló alcsoport esetében erősen feltételezhető, hogy a fiatalok egy jelentős része, tanuló státusza ellenére, a szürke- vagy feketegazdaságban jövedelemre tesz szert.

A szocializáció hatása a PNEET és NEET körében

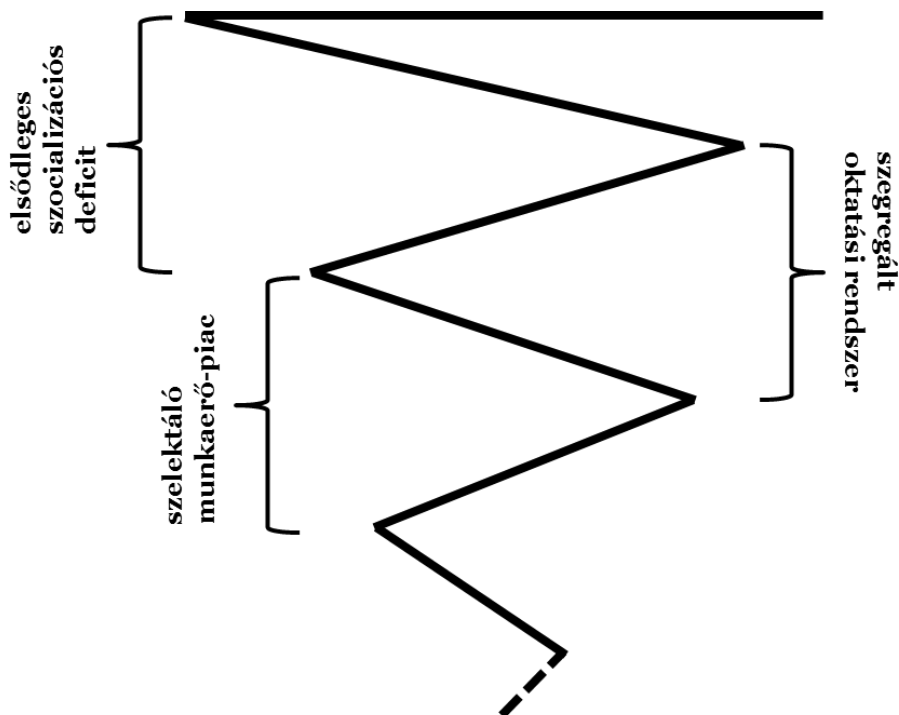
PNEET fiatalok spirálmodellje

A PNEET csoporttagok szüleire általánosságban jellemző a nagyon alacsony iskolai végzettség, ami gyakran még az alapfokú végzettséget sem éri el, de legfeljebb a szakmunkás bizonyítványig terjed. A szülők közül gyakori, hogy csak az egyiknek van hivatalos, bejelentett munkaviszonya, sőt az sem ritka, hogy mind a két szülő munkanélküli. A csoporttagok családjai többnyire nagycsaládok, ahol a gyerekszám kifejezetten magas. A családi kötelékek viszont szorosak, sőt nemcsak a közvetlen családtagokkal, hanem a távolabbi rokonsággal is. A családtagok, illetve a rokonok olyan személyek, akik nem helyettesíthetők, sőt ezek a szoros kötelékek közvetítik az egyént körülvevő világ értelmezési alapjait, mely ismeretek a későbbiekben már egyáltalán nem, vagy csak igen nehezen módosíthatók (Nagy, 2013.).

A PNEET csoport tagjainak iskolai végzettsége általában alacsony; vagy alapfokú végzettség (sokszor még a 8 általános sincs meg), vagy szakmunkás bizonyítvány, ami azt mutatja, hogy a fiatalok ebben a csoportban (is) maximum a szüleik legmagasabb iskolai végzettségét érik el, de gyakran fordul elő, hogy még azt sem. A csoporttagoknak, amennyiben még dolgoznak, leggyakrabban a helyi közmunkaprogramok biztosítanak hivatalosan bejelentett munkát. Kutatási tapasztalatok azt mutatják, mindkét alcsoport tagjaira jellemző, hogy vagy aktív tanulói státusza mellett, vagy munkavállalói státusza mellett a megélhetésükhöz szükséges jövedelmet a szürke- vagy a feketegazdaságból kiegészítik. A PNEET csoportba tartozó fiatalok egy jelentős részének már van gyereke (sok esetben nem is egy), sőt még a PNEET tanuló státuszú fiatalokra is jellemző, hogy kifejezetten fiatalon vállalnak gyereket. A kortárs csoport tagjai pedig a hasonló körülmények között felnövekvő fiatalokból tevődik össze, ahol a csoportkohézió szintén nagyon erős (Lásd bővebben: Sánta 2021).

Mindezek nagymértékben mutatják az elsődleges szocializációból fakadó mintaátadási folyamatokat és azok irányát, a másodlagos szocializáció kifejezetten alacsony színvonalát, melyek következtében megállapítható: a PNEET csoportba tartozó fiatalok komoly szocializációs deficitekkel rendelkeznek. A szocializációs deficitek következtében pedig egy lefelé ható spirálba kerül(het)nek a csoport tagjai. Ezt szemlélteti a következő ábra.

12. ábra: A PNEET fiatalok spirálmodellje

NEET LÉTBE „CSÚSZÁS” & „BENNRAGADÁS”

Forrás: Saját szerkesztés.

A szocializáció, mint egy egész életen át tartó megismerési és tanulási folyamat a születéssel kezdődik. Pontosabban már a fogantatással, illetve annak körülményeivel. Számos esetben találkoztunk olyan fiatallal, akinek a szexualitás – éppen a szocializációjából eredő deficiteknek is köszönhetően – pusztán szükséglet-kielégítés volt, vagy akinek a teste már nem jelentett semmilyen értéket, s a baba, úgy mond *becsúszott*, mint egy este nem várt következménye. Nos, az ilyen körülmények között megfogant és később megszületett gyerek szocializációja már a fogantatásakor elkezdődött.

Az elsődleges szocializációs folyamat során pedig szerepeket, normákat, értékeket stb. ismer meg, tanul meg, internalizál a fiatal, tudatos, de többnyire tudattalan formában (Csepeli, 2001; Andorka, 2006). Nagy valószínűséggel megtanulja, hogy az iskola nem feltétlenül képvisel értéket, hogy annyi energia-befektetés éppen elég, ami a szülő iskolai végzettségének eléréséhez szükséges.

Sőt később az iskolában megszerzett információk, mint értékek leamortizálódnak a családban (L. Ritók, 2017).

Ezek pedig továbbvezetnek a lejtőn lefelé, ahol, ha el is kezdi a gyerek az iskolát, nagy valószínűséggel már egy olyan oktatási rendszerbe kerül, ahol eleve kirekesztésként számon tartott, nemcsak ő, de a családja is. Itt azonban találkozik, vagy folytatja a viszonyt azokkal a kortárs csoporttagokkal, akik hasonló környezetből indultak, és a szubkultúra szabályai, normái, értékei sokkal elfogadóbbak és elfogadhatóbbak, mint az iskoláé. Így sokan közülük még szembe is fordulnak a nem magas szintet képviselő intézménnyel és/vagy az ott dolgozó pedagógussal (Fejes-Szűcs, 2018).

Az alacsony iskolai végzettség pedig, az elsődleges szocializációs deficiitekkel karöltve a szelektáló munkaerőpiacon nem fog biztosítani a fiatal számára megfelelő munkalehetőséget, vagy olyat, amit a fiatal a vágyaiban elképzelt (mert vágyaik a média és főleg az internet hatására éppen azonosak a nem PNEET csoportba tartozó társaikéval). S ha ehhez a települési hátrány is hozzáadódik, vagyis a fiatal leszakadó térségben, hátrányos, vagy halmozottan hátrányos településen lakik, akkor munkalehetőségként nagy valószínűséggel marad a helyi közmunka (Sánta, 2021).

Ha pedig akár a meglévő, de bizonytalan munkalehetősége, vagy a közmunkaprogram valamilyen oknál fogva megszűnik, s a fiatal hivatalos, bejelentett munkalehetőség nélkül marad, akkor nagyon komoly veszély fenyegeti, hogy NEET létbe csúszik, de még ennél is nagyobb a kockázata annak, ha egyszer beleszűszott, akkor tartósan ott is fog maradni.

NEET lét konzerválódásának lehetősége

A NEET csoport statisztikai adatainak elemzésénél már említettük, hogy a magyar női NEET populáció aránya az összes korcsoportban jelentősen magasabb, mint a magyar férfi NEET populáció.

Egy korábbi kutatás (Sánta, 2020) négy dimenzióban (demográfia, oktatás, munkaerőpiac és migráció) vizsgálta meg, kik alkotják, és milyen jellemzőkkel bírhatnak a többséget adó magyar NEET nők. A vizsgálat eredményei alapján elmondható, hogy Magyarországon egyre kevesebb gyerek születik, ugyanakkor a megszületettek között, a fiatalokat érintő összes korosztályokban, több fiú születik, mint lány. Emiatt azt feltételezhetnénk, a fiúk csoportjából több is fog, élete bizonyos szakaszaiban, vagy akár tartósan is NEET létbe csúszni. A hivatalos statisztikai adatok azonban ezt nem támasztják alá. A számukban kevesebb nőből arányait tekintve több válik a NEET csoport tagjává.

A fiatal nők általánosan magasabb iskolai végzettségekkel rendelkeznek, mint a férfiak, s ebből az következne, hogy hamarabb és biztosabban tudnak elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon. Tehát kevesebben fognak NEET létbe kerülni. Ennek azonban a statisztikai adatok mondanak ellent. Az kétségtelen, hogy a NEET csoportban előfordulnak magasabb iskolai végzettségekkel

rendelkező fiatalok is, de általánosságban elmondható, hogy a NEET fiatalok többsége, akár fiú, akár lány, alacsony, vagy kifejezetten alacsony iskolai végzettségekkel rendelkezik.

A közmunkaprogramok jelentős számban foglalkoztatnak 25 év alatti fiatalokat. S bár a számuk az elmúlt években folyamatosan csökkent (lásd bővebben: Fazekas et al. 2019), a nemek közötti arányokban mégis azt láthatjuk, hogy jelentősen több fiú vesz részt a közmunkaprogramokban, mint lány. Így tehát a közmunkának egy elszívó hatása figyelhető meg azoknál a 25 év alatti fiúknál, akik létszámban ugyan többen vannak, mint a lányok, de általánosságban alacsonyabb iskolai végzettségekkel rendelkeznek. Ez a NEET csoport esetében azt jelenti, hogy az alacsonyabb végzettséggel rendelkező 25 év alatti férfiak nagyobb valószínűséggel választják a közmunkaprogramokat, a NEET létből való *kimenekülési lehetőségként*, mint a 25 év alatti nők. Ez magyarázhatja, miért vannak a nők többen a NEET csoportban, mint a férfiak. A kérdés az, ha nem ezt a lehetőséget választják, mondjuk a munkanélküliség helyett, akkor mit?

Továbbá a férfiak számára létezik egy másik lehetséges *menekülő út* is (nemcsak) a NEET létből, mégpedig az ország időszakos, vagy tartós elhagyása, munkavállalási céllal. A *Munkaerőpiaci Tükör* (2019) egy külön alfejezetet szentelt a fiatalok elvándorlásának, illetve külföldi munkavállalásának. A tanulmány megállapítása szerint az aktív korú népesség közül a külföldön munkát vállalók közel 50 százaléka 30 év alatti. Az elvándorlás 2010 után felgyorsult, s az is megállapítást nyert, hogy a településtípusnak sincs már igazán szignifikáns hatása. Továbbá a szülőikkel együtt élő fiatalok épp úgy vállalnak külföldön munkát, mint a párkapcsolatban élők, sőt a 6 évesnél fiatalabb gyerek sem fogja már vissza a külföldi munkavállalást. Mindezt nagy valószínűséggel munkaerőpiaci okok, a kedvezőtlen kilátások, továbbá társadalmi-politikai elégedetlenség magyarázza (Hárs-Simon, 2019). Bár a tanulmány megjegyzi, hogy a fiatalok elvándorlása esetében a nem hatása gyakorlatilag közömbös, terepkutatásaink során mégis azt tapasztaltuk, hogy a külföldi munkavállalás inkább a fiatal férfiakra jellemző. Az egyedülálló lányok többnyire itthon maradtak és a háztartásban segítettek, a párkapcsolatban élők pedig a saját háztartásukat tartották fent a partner időszakos távolléte alatt. A (többnyire rövid ideig, vagy időszakosan) külföldi munkát vállaló férfiak pedig anyagi eszközökkel támogathatják hátrahagyott párkapcsolatukat és/vagy családjukat. Ez a lehetséges választásmegoldás csökkentheti, mind a teljes magyar NEET populáció számát, mind pedig a NEET fiúk számát; ezzel egyben növelve a női NEET tagok létszámát.

Végül a fiatalok gyermekvállalási kedvével kapcsolatban, az adatokból az tűnik ki, hogy a magyar nők körében azoknál nőtt elsősorban a gyermekvállalási kedv, akik kifejezetten fiatalok (15-22 évesek), és akiknek kifejezetten alacsony (8 általános, vagy még az sem) a megszerzett iskolai végzettsége (Kapitány-Spéder, 2018). Ezek a jellemzők pedig kísértetiesen ráillenek azokra a fiatal nőkre, akik a veszélyeztetett NEET csoport női tagjait alkotják. Egy (vagy akár több) gyermek vállalása nem feltétlenül szükségszerű, hogy valami anyagi jutta-

tást is maga után vonjon, de a családtagok elismerését (megbecsülését), valamint a mindennapokban való elfoglaltság érzését, vagyis egy *kimenekülő utat* a pszichés leépülés elől mindenképpen elősegíthet.

A fentebb elmondottak – amellet, hogy részleges magyarázattal szolgálhatnak, miért több a nő a NEET csoportban, mint a férfi – összefüggést teremtve a NEET léttel, egy folyamatként értelmezhető.

A fiatal korosztályba tartozó fiúk számbelileg többen vannak, mint a lányok, de az iskolai végzettségük általánosságban alacsonyabb. Ez azt indikálná, hogy több 15-24 éves korosztályban lévő fiú váljon a NEET csoport tagjává, mint lány. Ugyanakkor, ezt a nagyobb létszámú, de alacsonyabb iskolai végzettségekkel rendelkező fiatal férfit a főleg vidéki kistelephelyeken oly *népszerű* közmunkaprogramok felszívják. És/vagy rövidebb ideig munkákat vállalnak külföldön, úgynevezett ingázóvá válnak, mely anyagi erőforrást biztosíthat a családnak. E két munkavállalási alternatíva (melyekhez szorosan kapcsolódik a feketemunka) igen gyakori a vidéki, alacsony iskolai végzettséggel és elsődleges szocializációs deficittel rendelkező NEET fiatal férfiak körében. Sőt legtöbb esetben egyszerre jelenik meg: vagyis alapvetően közmunkás, de emellett rendszeresen vállal külföldi munkákat, mint ingázó, és/vagy illegális munkatevékenységet.

A fiatal korosztályba tartozó lányok pedig számbelileg kevesebben vannak, mint a fiúk, de az iskolai végzettségük általánosságban magasabb. Ez pedig azt indikálná, hogy kevesebb nő sodródik a NEET létbe; a hazai, valamint a nemzetközi adatok viszont ennek éppen ellenkezőjét mutatják. Nagy valószínűséggel állítható, hogy a létszámukban kevesebb lányok között azok, akik alacsonyabb iskolai végzettségekkel rendelkeznek, nem a közmunka irányába tesznek lépéseket legális munkavállalás céljából, és nem is a külföldi munka reményében válnak ingázóvá, hanem a gyermekvállalásban, és/vagy valamelyik családtag gondozásában, ápolásában találják meg mindennapi elfoglaltságukat. Ez környezetük hozzájárulását és egyben megbecsülését is maga után vonhatja.

Amennyiben a fenti megállapításokat további, szélesebb körű kutatások is alátámasztják, egy csapdahelyzet körvonalazódik. Az elsődleges szocializációs deficittel rendelkező és aluliskolázott fiatal NEET nő nagy valószínűséggel hasonlóan szocializációs deficittel rendelkező és szintén aluliskolázott fiatal NEET létben lévő (vagy közmunkás, vagy illegális munkavállaló és/vagy külföldre ingázó) fiúval létesít (élettársi)párkapcsolatot, és vállal gyereket annak érdekében, hogy valamilyen megbecsültséghez juthasson. Ezzel pedig az „ördögi kör” bezárulni látszik. A megszületett gyerek azokkal a szocializációs deficitekkel nő fel, melyekkel a szülei bírtak/bírnak, és hasonló (ki)menekülési stratégiákat választ, mint azt a szülei tették, illetve, amit tőlük megismerhetett, megtanulhatott, internalizált a szocializációs folyamatában.

Mindezek következményeként, véleményünk szerint megfogalmazható, hogy társadalmi változás elmaradása esetén a NEET lét nagy valószínűséggel konserválódik.

NEET lehetséges új definíciója

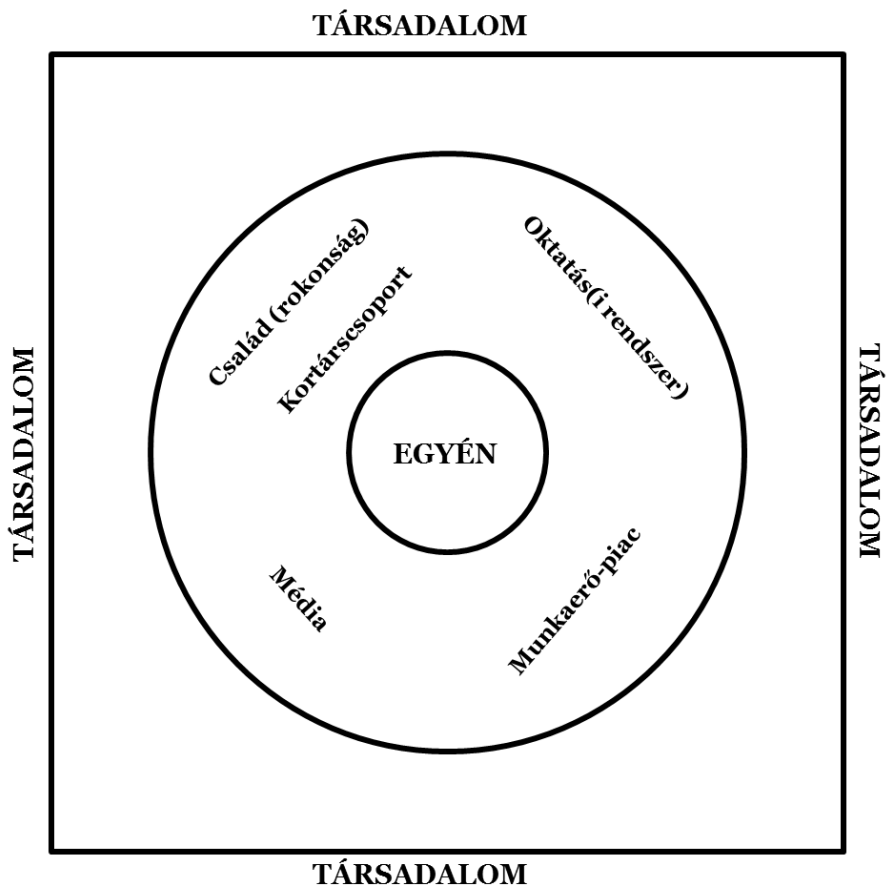
A NEET (*Not in Education, Employment or Training*) általánosan elfogadott definíciója szerint, olyan 15-24 év közötti fiatalokat jelent, akik hivatalos, bejelentett munka nélkül vannak, nem tagjai valamely oktatási intézménynek, vagy semmilyen képzésben vagy tréningben nem vesznek részt.

Hazai és nemzetközi kutatások ugyanakkor rávilágítanak arra, hogy a hagyományos definíció nem fejezi ki megfelelően magát a NEET-et, sőt még diszkriminatív hatásokat is mutathat. Krémer (2016) megállapítja, hogy a NEET fogalmának eredeti használata csökkenti az oktatás és a munka világa közötti átmenet-konceptióból adódó dinamikus szemléletet. Nemzetközi kutatók (Sissons-Jones, 2012; Simmons et al. 2014) pedig kiemelik, hogy a NEET fogalma olyannyira fókuszál kizárólag a csoporttagokra, hogy ezáltal úgy állítja be a csoportban lévő fiatalokat, mintha egyéni felelősségük eredményeként kerültek volna az oktatáson és a munkán kívülre; vagyis NEET létbe.

A tanulmány zárásaként, arra kívánjuk felhívni a figyelmet, hogy a NEET, mint jelenkori, de nem csak és kizárólag a fiatalokat érintő társadalmi probléma már nem egy csoporttagságot jelöl „csupán”, hanem jelenségként értelmezhető. Ennek a jelenségnek egyik kiváltó oka a sikertelen, vagy félresikló szocializációs folyamat, valamint az egyén mellett a folyamatban megjelenő számos szereplő kölcsönhatása.

A dolgozatban már utaltunk arra, hogy a komplex szocializációs folyamatok (melynek következtében a fiatalok egy része lefelé ható spirálként belesodródhat a NEET létbe, mely lét tartóssá válhat, konzerválódhat) azt mutatják, hogy a NEET létbe kerülés nem csak az egyén felelőssége, sokkal inkább egy kollektív társadalmi felelősségről beszélhetünk. Ezt szemlélteti a következő ábra.

13. ábra: Szocializáció és kollektív felelősség.

Forrás: Saját szerkesztés.

A szocializáció egy komplex, egész életen át tartó, tudatos és tudat alatti megismerési és tanulási folyamat. Ennek a bonyolult folyamatnak az egyén életét előre meghatározó hatása és kiemelt jelentősége van, amely alapvetően egy sokszereplős hatásmechanizmus.⁹

Szereplője az egyén, még akkor is, ha a döntéseinek jelentős részét nem tudatosan hozza meg, hiszen azt – más tényezők mellett – a szocializációja mindegyik befolyásolja, de a döntései következményeiért már neki kell vállalni a felelősséget.

⁹ A szocializációról, számos nemzetközi és hazai kutatás mellett, részletesebb összefoglalót tartalmaz Sánta, 2021.

Szereplője továbbá az elsődleges szocializációs közeg, elsősorban a család, valamint a közeli és a távolabbi rokonság, és ide tartozónak tekintjük a kortárs csoport tagjait is.

További szereplők között tűnik fel a másodlagos szocializációs ágens, az oktatás. S ha ez szegregált, vagy erősen szegregálódó, az egyén, döntéseiben mindenképpen a hatása alá kerül.

Ugyanez jellemző a következő, ma egyre inkább kiemelkedően fontos szereplőre, a médiára. Ugyan fizikai eszközökkel senkit sem kényszerít arra, hogy mit vegyen meg, vagy éppen mit ne, de a pszichológiai befolyásolás hatalommal bír, főleg azoknál, akiknek az elsődleges és másodlagos szocializációjából komoly deficitiek származnak.

Szereplőként feltűnik a munkaerőpiac is, ami munkalehetőségeivel tovább szocializálja az individuumot. Gondolhatunk itt elsősorban a munkahelyi légkör adta szocializációs folyamatokra.

Az egyént tehát különböző szocializációs ágensek veszik körül, melyek nagymértékben határozzák meg lehetőségeit, sok esetben úgy, hogy ennek az individuum nincs is feltétlenül tudatában. S mindezeket keretezi, egybefogja a társadalom.

Következésképpen magyarázható az összefüggés: Az elsődleges szocializáció folyamán, a családban, a kortárs közösségben olyan hátrányokat *szednek fel, tanulnak meg* a fiatalok, ami nagyban befolyásolja, hogy milyen típusú oktatási rendszerbe lép(het)nek be. Például nem azt tanulja meg a gyerek, hogy az iskolának (így magának az oktatásnak, tudásnak stb.) értéke van, hanem annak éppen ellenkezőjét. Nem arra kap ösztönzést, hogy az iskolában tanuljon, sokkal inkább az ott *felszedett* tudás otthon *leamortizálódik*. Ezzel együtt például a mobilitási készség is elveszik. Vagyis nem lesz feltétlenül cél már az, hogy a szülők iskolai végzettségét meghaladja a gyerek, sokkal inkább az, hogy ezt ne tegye. Vagyis a gyerek kulturális tőkéje, és az ehhez szorosan kapcsolódó habitusa nem lesz nagy valószínűséggel más vagy több, mint a szüleié, családjáé, kortárs csoport tagjaié. Eleve egy komoly hátránnyal indul az oktatás felé. Az oktatási rendszer, mint másodlagos szocializáció, szegregált és egyben szelektáló is. Vagyis a szocializációs folyamat tovább folytatódik már egy rendszeren belül, és e két komponens (primer és szekunder szocializáció) szorosan össze is függ egymással. Még ha az iskola képes is lenne átadni komolyabb (fontosabb?) értékeket, azokat elsősorban középosztálybeli képességekkel rendelkező fiatalok képesek elsajátítani. Azok az iskolák, ahová ezek a fiatalok többségükben járnak/kerülnek, nem is biztos, hogy képesek ezeket az értékeket, képességeket átadni, vagy elvárni. De ha igen, ezek a fiatalok, éppen az elsődleges szocializációs deficiteknek köszönhetően, nem is tudják sikeresen elsajátítani azokat. Így marad az értékekkel való szembefordulás, pontosabban a saját értékeiknek megfelelő közösséghez való (oda)fordulás; azaz pontosan az a közeg, ahonnan származik.

Ezt követően, a már meglévő és folyamatosan *fejlődő* szocializációs deficitek következtében a fiatal, ha tud is magának munkahelyet keresni/találni, szinte csak olyat sikerül, ami azokat a vágyait, álmait nem fogja beteljesíteni, ami egyébként megvan neki. Hiszen egyrészt a végzettsége sincs meg hozzá, másrészt a habitusa sem segíti ilyen állásokhoz. Marad például a közmunka, de oda éppen ilyen fiatalokat keresnek többségében. Tehát a munkahely is szelektál. Ha azonban kitanul egy szakmát, és szeretne is elhelyezkedni benne, akkor éppen a szelektáló munkaerőpiac utasítja el, látván, honnan jön/jött. Marad a szürke- vagy feketemunka, ahol azonban *szívesen* fogadják őket, hiszen (ki)használhatók, és érdekérvényesítő képességük nem létezik, vagy alacsony. De ez a fiatalnak sem akkora probléma, mármint a feketemunka, hiszen ezt hozza otthonról, mármint ezt a „tudást”. Ha pedig nem ezek közül a limitált „munkalehetőségek” közül „választ”, akkor fiatalon gyereke(ke)t szül, ahogyan azt primer szocializációs közegében, a családjában már megtapasztalta.

Mindezekből kifolyólag a NEET fiatalok esetében a mozaikszót és a fogalmat már nem eredeti értelmében használjuk, hanem inkább annak *jelenség* értelmében. Tehát lehet, hogy a fiatal dolgozik feketén, vagy közmunkásként, és bevételt is produkál, de a létállapota nem különbözik attól, aki sem ezt nem csinálja (tanul), sem pedig azt (dolgozik). Sőt statisztikai szempontból a feketén dolgozó, miután nem is tudjuk, mit csinál, a szó szoros értelmében NEET fiatal. A közmunka meg bizonytalan, hiszen nem tudhatja meddig tart. Sőt nagyon gyakran fordul elő, hogy ez a munkafajta pusztán extra jövedelem megszerzéséhez segíti a fiatalt, és ezzel mindkét szereplő, a munkaerőpiac és a fiatal is tisztában van. Kvázi úgy működik, mint egy *segély*, vagy, kicsavart formában ugyan, de *garantált alapjövedelem*. Így a munkaerőpiac szelektáló jellege gyakorlatilag konzerválhatja a NEET létet.

Összefüggésében tehát: az elsődleges szocializációs deficitéből következik a másodlagos szocializációs deficit, amit erősen befolyásol annak szegregált rendszere, s ez elvezethet a nem megfelelő munkákhoz és annak körülményeihez, amit pedig a szelektáló munkaerőpiac fenn is tart. Így a kör bezáródik. S ebből a megközelítési irányból érthetővé is válik, hogy a PNEET-ből hogyan következik NEET, ami elvezethet a tartós munkanélküliséghez. Ez a gondolatmenet bemutathatja a NEET fogalom folyamatjellegét és egyben NEET lét dinamizmusát is.

A tanulmány zárásaként, mintegy összefoglalásul, a következő elvi megállapítás tehető a NEET új megközelítésével kapcsolatban: A NEET csoport, figyelembe véve a komplex szocializációs deficiteket, már nem csak és kizárólag egy bizonyos paraméterekkel rendelkező, fiatalokból álló sokaság, sokkal inkább egy jelenség. Amennyiben a NEET-et jelenséggként értelmezzük, akkor abban megjelenik a különböző együtthatók dinamikus volta, de nem fogalmazódik meg benne az individuum kizárólagos felelőssége. Éppen ellenkezőleg: a kollektív felelősség jelenik meg a jelenség mögött. S ez a jelenség értelmezhetővé válik, mint egy társadalmi rétegtépcéző- és fenntartó mechanizmus.

Konklúzió

A tanulmányban a fiatalok egy speciális csoportját, a magyarországi NEET fiatalokat mutattuk be. Az első egységben a hazai NEET fiatalokról adtunk egy általános ismertetést. Ezt követte egy új csoportkategória, a potenciális NEET fiatalok bemutatása. Végül pedig a szocializáció hatásait mutattuk be PNEET és NEET fiatalok körében.

Kutatók megállapításaira támaszkodva elmondható,¹⁰ hogy a megfelelő, vagy sikeresnek tekinthető szocializáció folyamata során az ember személyisége kialakul, fejlődik. Ez egy pszichológiai és szociális folyamat, amely során az egyén a többségi társadalmi elvárásokat, normákat, értékeket ismeri meg, sajátítja el, szakszóval: internalizálja (magáévá teszi, az önismerete, önzonossága részévé válik). A személyiségfejlődés során olyan készségeket és képességeket fejleszt, ezeket többnyire rejtett mechanizmusok útján, melyek e többségi társadalom kultúráján alapszik. Ebben a megismerési, tanulási, internalizáló folyamatban ezeket a többségi társadalom által elvárt értékeket elsősorban a család, mint elsődleges szocializációs közeg, valamint tágabb értelemben a rokonság, illetve a közvetlen környezet képviseli, adja át, ismerteti meg az egyénnel. Azt fontos látni, hogy ez a közeg olyan, az egyén számára fontos személyekből áll (pl.: anya, apa, testvérek, stb.), akik nem helyettesíthetők. Sőt az egyén és a primer szocializációs közeg tagjai között kialakult kifejezetten szoros kötelékek közvetítik az egyént körülvevő világ értelmezési alapjait. A szekunder szocializáció, mint intézményesült szocializációs közeg, az elsődleges szocializáció folyamatában már megszerzett, elsajátított, internalizált értékeket alapul véve, sőt erre építve, fejleszti tovább az egyén személyiségét, a későbbiek folyamán pedig speciális és magas szintű (szakmai) tudást ad át, amivel az elsődleges (de szelektáló) munkaerőpiacon nagyobb valószínűséggel érvényesülhet a fiatal. Tehát az elsődleges szocializációs közeg fundamentuma a személyiség pozitív irányú fejlődésének, melyet felhasznál a másodlagos szocializációs közeg, továbbá tanulmányi sikereken keresztül fejleszti az ismereteit, illetve a tudását, melyet a szelektáló munkaerőpiac „kihasznál”.

A félre siklott, vagy sikertelen szocializációs folyamat során a személyiség – a többségi társadalom értékrendszere felől nézve – nem megfelelő, nem elfogadott fejlődéséről beszélhetünk. Olyan komplex folyamat ez, amelyben a fiatal a primer szocializációs közegétől, a nem helyettesíthető szignifikáns másoktól, nem a többségi társadalom által elfogadott kultúrát, normát, értéket ismer-te és tanulta meg, készségként nem azokat internalizálta. Sokkal inkább a saját szubkultúrájának (családjának, kortárscsoportjának, tágabb értelemben a közvet-

¹⁰ A témával kapcsolatban lásd bővebben pl.: Buda (1986); Csepeli (2001); Andorka (2006); Budavári-Takács (2011); Jancsák (2013); Nagy (2013); Becker (2015); Kósa (2015).

len környezetének) kultúráját, normáit, értékeit. Például: A szülők alacsony iskolai végzettsége a gyereket nem motiválta, hogy ennél (sokkal) magasabbat szerezzen meg. Úgy nőtt fel, hogy szüleit nem látta hivatalos, bejelentett munkahelyen dolgozni, vagy ez többnyire a közmunkára korlátozódott. Ugyanakkor látta, és készség szinten megtanulta (internalizálta), hogyan lehet fél- vagy illegális munkatevékenységekből jövedelemre szert tenni. Továbbá, a gyerekvállalás szintén a családi minta alapján történt, hiszen arról nem beszéltek, mert téma sem volt, hogy a családalapítás és gyermekvállalás egy tudatos és felelős tervezés, illetve döntés eredménye kellene, hogy legyen. Viszont azt megtapasztalta, sőt a szocializáció folyamán internalizálta, hogy a szoros és erős (közelebbi és távolabbi) családi kötelékek kifejezetten fontosak, nélkülözhetetlenek a létfenntartás érdekében. A szekunder szocializációs közeg, az intézményesült oktatás, pedig ezt a már kialakult, internalizálódott *tudást* és ebből a közegből jövő személyiséget *kapja meg*. Olyan, szinte már kialakult személyiséget kellene tehát, hogy fejlesszen, és annak a személyiségnek kellene, hogy átadja a többségi társadalom által elfogadott és elvárt normákat, értékeket, aki gyakorlatilag az elsődleges szocializációja során meg sem tanulta, sőt sok esetben éppen annak az ellenkezőjét internalizálta. Ez még abban az esetben is kifejezetten komoly kihívást jelentene az iskolának, mint oktatási/nevelési intézménynek, ha az integrált lenne. Ugyanakkor Magyarország oktatási rendszere jelenleg nem ebbe az irányba tart, sokkal inkább a szegregálódás irányába. Tehát olyan másodlagos szocializációs közeg *kapja meg* ezzel a háttértudással (habitussal) már internalizálódott fiatal, vagy szinte csak olyan iskolába tud ezzel a személyiséggel elhelyezkedni, amelyik feltétlenül már nem is törekszik a személyiségét formálni, továbbá a többségi társadalom értékeit átadni. Így nagy valószínűséggel marad az alacsony iskolai végzettség (vagy az iskolából való idő előtti lemorzsolódás), az a kortárscsoport, amelynek tagjai szintén nem tekintik az iskolát és a tanulást értéknek, s nagyon gyakran szembe is fordulnak azzal. Ezt pedig a szelektáló elsődleges munkaerőpiac nem képes, de nem is fogja tolerálni. Így nagy valószínűséggel marad a már jól ismert közmunkaprogram, vagy a fél- illetve illegális munkatevékenység, amihez még kapcsolati tőkével is rendelkezhet a fiatal az elsődleges szocializációs közegének tagjaitól. Tehát a primer szocializációs defektusok, a családtól kapott negatív példák és azok internalizálása elvezet a szekunder szocializáció sikertelenségéhez és az ebből adódó deficitekhez, majd e kettő eredőjéből következik az elégtelen munkaerőpiaci helyzet.

Tehát a szocializáció komplex folyamata (és egyéb itt nem tárgyalt más folyamatok) eredményezhetik a PNEET fiatalok egy jelentős részének a NEET létbe sodródását és az abban való tartós bennmaradását. Ezt mutatta be a PNEET fiatalok spirálmodellje. Vagyis már a születéssel megkezdődő és az egészen fiatal gyerekkort végig kísérő primer szocializációs deficit, mely begyűrűzik, de egyben fent is tartja a szekunder szocializációs deficitet, sőt el is mélyíti azt a kettő együttes hatásaként, spirálisan lefelé hat a gyerekre, melynek egyik lehetséges következménye a NEET lét. Tehát a PNEET fiatalok szocializációs defektusai

okként vezethetnek a NEET létbe csúszáshoz és annak tartós voltához. Ugyanakkor fontosnak tartjuk kiemelni azt, hogy a szocializációs deficit/defektusok jelenléte bár fontos és megkerülhetetlen, de nem kizárólagosan az egyetlen ok a PNEET fiatalok NEET létbe csúszásának. Ezt számos egyéb tényező tovább mélyítheti: területi, térségi hátrányok, gazdasági dekonjunkció, váratlan világválság stb. Ha azonban ez a lefelé ható spirál elindult, csak nagyon komoly össz-társadalmi intézkedéssorozatok segíthetnek a PNEET fiatalnak a NEET lét elkerülésében.

A NEET fiatalok egy jelentős része, a veszélyeztetettnek nevezett NEET csoport tagjai pedig nagy valószínűséggel már *végig járták* a PNEET lefelé ható spirálmodelljének egyes fázisait. Az elsődleges szocializációjuk – a többségi társadalom és annak értékei felől nézve – félresiklott. Olyan ismereteket sajátítottak el, olyan tudást internalizáltak, melyek csak abban, vagy ahhoz nagyon hasonló közegben funkcionálnak, amelyből származnak. Magukévá tették, az önzonosságuk részévé vált az a kulturális tőke (ideértve a habitust is), amit láttak szüleiktől (rokonaiktól, közvetlen környezetüktől), amit sikerrel éltek meg a kortárs csoportban is, ami csak felerősítette és elmélyítette az internalizáló folyamatot. Ez meghatározta a másodlagos szocializáció irányát és annak minőségét is. Az intézményesült oktatás nem volt képes átadni a többségi társadalom által elvárt értékeket, amire a fiatal egyébként sem volt fogékony, hiszen egy olyan közegből jött, ahol nem ezek voltak az elsődleges értékek. Ha az oktatási intézmény és az ott dolgozó pedagógusok igyekeztek is átadni a preferált értékeket, a fiatal nem ért(h)ette azokat, s inkább olyanok felé fordult, akik nyitottak voltak az ő értékei iránt: a hasonló helyzetből jövő kortársaik felé. Végül vagy az alacsony, vagy a kifejezetten alacsony iskolai végzettséget sikerült megszerezni, vagy még azt sem, s idő előtt kimaradt az oktatásból. Az elsődleges munkaerőpiacra pedig a felgyülemlett hátrányok miatt be sem került; NEET fiatallá vált. Három lehetőség maradt: Az első a tartós NEET-té válás, mely létből többnyire nem következik a regisztrált álláskeresővé válás, de nagyon gyakran az illegális munkavállalás igen. Ebben a létben azonban azok a szocializációs defektusok, melyek már megvoltak, sokkal inkább csak felerősödnek. Ha pedig a korosztályi határokból ez a fiatal már kikerült, akkor a továbbiakban nem NEET fiatalnak, hanem tartós munkanélkülinek nevezzük. A második út, hogy fiatalon gyereket vállal, amit a családi hagyomány erősíthet is, sőt ebben a családi tradícióban ezzel egyfajta megbecsültséghez is juthat. Annál a fiatal nőnél (lánynál), aki NEET létben él ugyan, de családját gondozza, épp úgy, ahogyan azt elsődleges szocializációja során látta, megtapasztalta, a már meglévő szocializációs hátrányok megmaradnak, vagy még jobban felerősödnek. A harmadik út pedig a „munkavállalóvá” válás a helyi közmunkaprogramokban, melynek keretszámait nem az igény, hanem a Kormány szabja meg, s melyben sok esetben értékteremtő munkát nem végez a fiatal. Ez pedig lehetőséget biztosít arra is, hogy emellett a *munkaforma* mellett fél- vagy illegális tevékenységet folytasson, amivel kiegészíti a családi, vagy a már meglévő saját családjának anyagi forrásait. Tehát szociológiai értelem-

ben az a fiatal nő is, aki nem tanul és nem is foglalkoztatott, de terhes, vagy már megszületett gyermekét neveli NEET fiatalnak tekinthető. Főleg abban az esetben, ha a gyermekgondozást követően nem tudott elhelyezkedni az elsődleges munkaerőpiacon (mert nem megfelelő az iskolai végzettsége, nincs a közelében munkahely, jövedelmi szegénységéből fakadóan nem mobilizálható stb.) és emiatt (is) újabb gyereket vállal. Továbbá szintén NEET fiatalnak tekinthető az is, aki a helyi közmunkaprogramokban dolgozik, de semmilyen lehetőséget nem kap fejlesztésre, hogy a program megszűnését követően lehetősége legyen az elsődleges munkaerőpiacon elhelyezkedni.

Tehát a már meglévő szocializációs defektusokat, elsősorban a primer és a szekunder szocializációs deficitekből származó hátrányokat a NEET lét felerősíti és/vagy konzerválja, ami miatt a NEET lét már nem csak egy speciális csoporttagságot jelent, hanem társadalmi jelenségként is értelmezhető. Ebben a jelenségben megragadható a különböző együttthatók dinamikus volta, továbbá, ha jelenségként értelmezzük a NEET problémát, akkor a társadalom kollektív felelőssége is megjelenik a probléma enyhítésében (vagy megszüntetésében), s az nem kizárólag az egyén felelősségére korlátozódik. Mindezekkel együtt, mint ahogyan azt a PNEET fiataloknál már kiemeltük, a NEET fiatalok esetében is fontos hangsúlyozni, hogy csak és kizárólag szocializációs deficitek, defektusok nem feltétlenül vezetnek NEET léthez. Ebbe számos más külsődleges körülmény is belejátszik. Ugyanakkor azt magabiztosan állathatjuk, hogy szocializációs defektusok is okai a NEET létbe kerülésnek, és nagymértékben járulnak hozzá, hogy a fiatalok NEET-ben találják magukat.

A félresiklott, vagy sikertelen szocializáció okként való értelmezését, véleményünk szerint, legalább két körülmény alátámasztja: Egyfelől, a szocializációs deficitek vagy defektusok időben megelőzik a fiatalok NEET létbe kerülését. Másrészt pedig a komplex szocializációs folyamatokból következő hátrányok szisztematikus együtt járást mutatnak a NEET lét előfordulásával. Mindezek összességében megalapozhatják, hogy a komplex szocializációból eredő hátrányokat ne pusztán korrelációs együtt járásnak tekintsük a NEET léttel, hanem a NEET egyik fontos okaként lehessen értelmezni.

Irodalom

Andorka R. (2006) *Bevezetés a szociológiába*. Osiris Kiadó.

Audit Commission (2010) *Against the odds. Re-engaging young people in education, employment or training*. Audit Commission Publishing Team. London.

- Bán D., Folmeg B., Schmidt R. (2016) Esélyek és esélyteremtés. In.: Elek T. [szerk.] (2016) *25 év. Jelentés az ifjúságügyről*. Iuvenis - Ifjúság szakmai Műhely, Ifjúság szakmai Együttműködési Tanácskozás. pp. 43-77. Elérhető: <http://www.ifjusagugy.hu/kotetek/25ev%20web.pdf> [2017. 10. 28.]
- Barta, N.; Csoba, J.; Harmati, K.; Hegyi, L. (2016) "Útvesztő" Az iskolából lemorzsolódott 15-19 évesek mindennapjai. *Metszetek*. Vol. 5 (2016) No. 3. pp. 103-120.
- Becker Gy. (2015) A posztmodern és az iGeneráció. In.: Kósa Éva [szerk.] (2015) *Médiaszocializáció*. Wolters Kluwer Budapest.
- Bene V., Krémer B. & Pintye Zs. (2018) A 15-29 éves korosztály foglalkoztatásáról és munkaerőpiaci perspektíváiról – a Magyar Ifjúság Kutatás 2016 adatainak tükrében. In.: Nagy Á. [szerk.] (2018) *Margón kívül magyar ifjúságkutatás 2016*. Excenter Kutatóközpont.
- Bokányi, Z., Szabó, Á. (2016) NEET- fiatalok. Egy fogalom nyomában. In.: *Kapocs*. XVI. Évf. 1. szám. (64) 28-39. Elérhető: <http://www.ncsszi.hu/kiadvanyok/kapocs-letoltheto--lapszamai/kapocs-2015/163/news> [2016. 02. 10]
- Britton, J., Gregg, P., Macmillan, L. & Mitchell, S. (2011) *The Early Bird ... Preventing Young People from becoming a NEET statistic*. Department of Economics and CMPO. University of Bristol. Elérhető: <http://www.bristol.ac.uk/medial-library/sites/cmpo/migrated/documents/earlybirdcmpo.pdf> [2015. 04.01.]
- Buda B. (1986). *A személyiség-fejlődés és a nevelés szociálpszichológiája*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- Budavári-Takács I. (2011) *A szocializáció folyamata és színterei*. Elérhető: https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0019_A_tanacsadas_szocialpszichologiaja/ch04.html [2019. 06. 20.]
- Carcillo, S. Fernández, R. Königs, S. & Minea, A. (2022) *NEET Youth in Aftermath of Crisis: Challenges and Policies*. Paris. Elérhető: <https://dx.doi.org/10.1787/5js6363503f6-en> [2022. 07. 12.]
- Coles, B., Godfrey, Ch., Keung, A., Parott S and Bradshaw, J. (2010) *Estimating the life-time cost of NEET: 16-18 year olds not in Education, Employment or Training*. Department of Social Policy and Social Work and Department of Health Sciences. The University of York.
- Csepeli Gy. (2001) *Szociálpszichológia*. Budapest. Osiris Kiadó.
- Csoba J. (2010) *A tisztességes munka. A teljes foglalkoztatás: a 21. század esélye vagy utópiája?* L'Harmattan kiadó. Budapest.

- Department for Children, Schools and Families (2008) *NEET Toolkit. Reducing the proportion of young people not in education, employment or training (NEET)*. DCSF Publication. Annesley. Nottingham.
- Department for Children, Schools and Families (2008) *Reducing the number of young people not in education, employment or training (NEET). The strategy*. DCSF Publications. Nottingham.
- Department for Children, Schools and Families (2009) *Investing in Potential. Our Strategy to increase the proportion of 16-24 year olds in education, employment or training*. DCSF Publications. Nottingham.
- Department for Children, Schools and Families (2010) *September Guarantee 2010. Guidance for local authorities and partners (including their Connexions services, schools, colleges, training providers and Young People's Learning Agency)* Elérhető: http://www.dera.ioe.ac.uk/688/1/september_guarantee_guidance2010.pdf [2015. 02. 07.]
- Department for Education (2014) *Participation of young people in education, employment or training. Statutory guidance for local authorities*. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/publications> [2015. 02. 07.]
- Department for Education and Department for Work & Pension (2014) *Working together to support Young People Not in Education, Employment or Training (NEET). Information for DWP Operation and local authority services for young people*. Elérhető: <https://www.gov.uk/government/publications/working-together-to-support-young-people-need> [2015. 03. 19.]
- Domokos T. Kántor Z. Pillók P. Székely L. (2021) *Magyar Fiatalok 2020. Kérdések és válaszok - Fiatalokról, fiataloktól*. Társadalomkutató Kft. Budapest. Elérhető: https://tarsadalomkutato.hu/wpcontent/uploads/2021/07/magyar_ifjusag_2020_web-v%C3%9Ag.pdf [2022. 07. 12.]
- Dwyer, P., Shaw, S. (2013) *An Introduction to Social Policy*. Sage Publication Ltd. London.
- Elder, S. (2015) *What does NEETs mean and why is the concept so easily misinterpreted?* International Labour Office. Elérhető: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_343153.pdf [2016. 12. 18.]
- Eurofound (2016a), *Exploring the diversity of NEETs*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Elérhető: <http://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2016/labour-market-social-policies/exploring-the-diversity-of-neets> [2016. 12. 18.]

- Eurofound (2016b), *Exploring the diversity of NEETs: Country profiles*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Elérhető: [http://www.ilsole24ore.com/pdf2010/Editrice/ILSOLE24ORE/ILSOLE24ORE/Online/Oggetti Embedded/Documenti/2016/07/14/giovani-lavoro-europa-dati.pdf](http://www.ilsole24ore.com/pdf2010/Editrice/ILSOLE24ORE/ILSOLE24ORE/Online/Oggetti%20Embedded/Documenti/2016/07/14/giovani-lavoro-europa-dati.pdf) [2016. 12. 18.]
- Eurofound (2021) *Impact of COVID-19 on young people in the EU*. Publications Office of the European Union. Luxembourg. Elérhető: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2021/impact-of-covid-19-on-young-people-in-the-eu> [2022. 07. 12.]
- European Commission (2012) *EU Youth Report*. Publications Office of the European Union. Belgium.
- Fazekas K., Csillag M., Hermann Z. & Scharle Á. (2019) *Munkaerőpiaci Tükör 2018*. Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont. Budapest.
- Fazekas A., Nagy Á., Monostori K. (2018) „Bú, baj, bánat messze szalad!” – Életesemények, problémák, mobilitás, migráció. In.: Nagy Á. [szerk.] (2018) *Margón kívül magyar ifjúságkutatás 2016*. Excenter Kutatóközpont.
- Fejes J. B., Szűcs N. [szerk.] (2018) *Én Vétkem. Helyzetkép az oktatási szegregációról*. Motiváció Oktatási Egyesület. Szeged.
- Ferge Zs. (2017) *Magyar társadalom- és szociálpolitika (1990-2015)*. Osiris Kiadó.
- G. Tóth I. (2015) *A közmunka csapdája: jönnek a fiatalok, és már nem szabadulnak*. HVG.hu Elérhető: http://hvg.hu/itthon/201550_abszurd_kozfoglalkoztatasi_fuggoseget_oko_z [2015. 12. 13]
- G. Tóth I. (2016) „Rögtön a születésnap után eltűnedeznek a kölykök”. HVG.hu. Elérhető: http://hvg.hu/itthon/201602_valaszol_martonfi_gyorgy_oktataskutato_a_kozfoglalkoztatasirol [2016. 01. 10]
- Hajdu M. (2019) *Több százezer fiatalat hagynak kallódni a magyar munkaadók*. G7 Adattár. Elérhető: <https://g7.hu/adat/20190630/tobb-szazezer-fiatalat-hagynak-kallodni-a-magyar-munkaadok/> [2019. 08. 20.]
- Hárs Á., Simon D. (2019) Ifjúsági elvándorlás – Fiatalok külföldi munkavállalása. In.: Fazekas et al. [szerk.] (2019) *Munkaerőpiaci Tükör 2018*. Közgazdaság- és regionális Tudományi Kutatóközpont. Budapest.

- House of Commons. Children, Schools and Families Committee. (2010) *Young people not in education, employment or training*. Eighth Report of Session 2009-10. House of Commons. The Stationery Office Limited. London.
- Jancsák Cs. [szerk.] (2011) *Az Európai Fiatalok Világa a 21. század elején*. Belvedere. Meridionale. Szeged.
- Jancsák Cs. (2013): *Ifjúsági korosztályok korszakváltásban*. Új Mandátum, Budapest
- Kapitány B., Spéder Zs. (2018) Gyermekvállalás. In.: Monostori J., Óri P., Spéder Zs. [szerk.] (2018) *Demográfiai portré 2018*. Elérhető: <http://demografia.hu/kiadvanyokonline/index.php/demografiaiportre/artic le/view/2730/2618> [2019. 01. 20.]
- Kósa É. (2015) A médiaszocializáció kezdetei Pillantás a múltba és a jövőbe. In.: Kósa Éva [szerk.] (2015) *Médiaszocializáció*. Wolters Kluwer Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal (2015) Magyarország településhálózata 2. Városok-falvak. Elérhető: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf [2017. 10. 26.]
- Központi Statisztikai Hivatal (2017) *Magyarország, 2016*. Budapest. Elérhető: <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo2016.pdf> [2017. 12. 14.]
- Krekó J., Molnár T., Scharle Á. (2019) Fiataloknak nyújtott aktív munkaerőpiaci eszközök és az Ifjúsági Garancia Program. In.: Fazekas et al. [szerk.] (2019) *Munkaerőpiaci Tükör 2018*. Közgazdaság- és regionális Tudományi Kutatóközpont. Budapest.
- Krémer B. (2016) Törésvonalak – A „tanyasi varrónő” problematikáról, avagy messze nem biztos, hogy a jövő problémáinak megoldását megtalálhatjuk a múltban. In.: Nagy Á. [szerk.] (2016) *Összebeszélünk II. Konferenciakötet*. Pallasz Athéné Egyetem. Budapest.
- L. Ritók Nóra (2017): Egy helyi deszegregációs kezdeményezés tapasztalatai – Biharkeresztes, Komádi, Berettyóújfalu. *Ezredvég*, 17. 6. sz. Elérhető: http://ezredveg.vasaros.com/html/2017_11_12/1711122.html#lrno
- Mód P., Ignits Gy., Kósa D., Varga L.(2015) *Beszámoló a 2014. évi közfoglalkoztatásról*. Belügyminisztérium Közfoglalkoztatási Statisztikai, Elemzési és Monitoring Főosztálya. Elérhető: <http://kozfoglalkoztatatas.kormany.hu/download/e/fe/21000/%C3%89ves%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3%202014.pdf> [2016. 02. 03]

- Molnár Gy., Bakó T., Cseres-Gergely Zs., Kálmán J. & Szabó T. (2014) *A munkaerőpiac peremén lévők és a költségvetés*. Magyar Tudományos Akadémia. Közgazdaság- és Regionális Kutatóközpont. Közgazdaságtudományi Intézet. Budapest.
- Molnár T. (2019) A foglalkoztatáspolitikai hatása. In.: Fazekas et al. [szerk.] (2019) *Munkaerőpiaci Tükör 2018*. Közgazdaság- és regionális Tudományi Kutatóközpont. Budapest.
- Nagy Á. (2013) Szocializációs közegek. In.: *Replika*. 2013. 2. szám. 95-108.
- Nagy Á. [szerk.] (2018) *Margón kívül. Magyar ifjúságkutatás 2016*. Excenter Kutatóközpont.
- Nagy Á., Bán D., Folmeg B., Schmidt R. (2017) Ifjúsági esélyek, ifjúsáspolitikai. In.: Ferge Zs. (2017) *Magyar társadalom- és szociálpolitika (1990-2015)*. Osiris Kiadó. pp. 255-283
- National Audit Office and Department for Education (2014) *16- to 18-year old participation in education and training. Report by the Comptroller and Auditor General*. Elérhető: <https://www.nao.org.uk/.../16-to-18-year-old-participation-in-education-and-training> [2015. 03. 22.]
- OECD (2015) *Youth not in employment, education or training (NEET)*. Elérhető: <https://data.oecd.org/youthinact/youth-not-in-education-or-employment-neet.htm> [2015. 04. 09]
- OECD (2021) *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing. Paris. Elérhető: <https://doi.org/10.1787/b35a14e5-en>. [2022. 07. 12.]
- Rahman, Kh. M. (2007) *NEETs' Challenge to Japan: Causes and Remedies*. Elérhető: http://diytokyo.org/doc/JS18_rahman.pdf [2015. 05. 15.]
- Rigó A. (2018) Sokkal több a nem tanuló és nem dolgozó fiatal magyar lány, mint fiú. G7 Adattár. Elérhető: <https://g7.hu/kozelet/20180615/sokkal-tobb-a-nem-tanulo-es-nem-dolgozo-fiatal-magyar-lany-mint-fiu/> [2019. 08. 20.]
- Sánta T. (2016a) Youngsters Who Are Not in Employment, Education or Training (About the NEET in a Hungarian Perspective). *Belvedere Meridionale* Vol. 28. No. 2. 120-131. pp.
- Sánta T. (2016b) NEET-Kutatás – Szegedre vonatkozó statisztikai adatok tükrében. In.: Jancsák Cs. és Krémer A. [szerk.] *Kisvárosi Fiatalok, Kisebbségek, Új Sebezhetőségek*. Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Kommunikációs Központ. Belvedere Meridionale. 111-146. pp.

- Sánta T. (2016c) Fiatalköz munkások egyik lehetséges jövőképe (?) – avagy a magyar JWT. *Metszetek*. Vol. 5. No. 3. 121-130. pp.
- Sánta T. (2020) Nők a Magyar NEET-csoportban. In.: *Esély*. 31. (2020) No. 1. 73-92. pp.
- Sánta T. (2021) NEET-JELENSÉG Magyarországi PNEET és NEET fiatalok vizsgálata szocializációjuk aspektusából. Debreceni Egyetem.
- Simmons, R., Thompson, R., Tabrizi, G., Nartey, A. (2014) *Engaging young people not in education, employment or training. The case for a Youth Resolution. University and College Union*. Elérhető: https://www.ucu.org.uk/media/6185/Engaging-young-people-not-in-education-employment-or-training-The-case-for-a-Youth-Resolution-Feb14/pdf/ucu_youthresolution_report_feb14.pdf [2019. 08. 24.]
- Sissons, P., Jones, K. (2012) *Lost in transition? The changing labour market and young people not in employment, education or training*. The Work Foundation. Part of Lancaster University. London
- Slovan, M. (2014) *A Black Paper on NEETs and Apprenticeship*. Elérhető: <http://www.trainingjournal.com> [2014. 11. 06.]
- Social Exclusion Unit (1999) *Bridging the Gap: New Opportunities for 16-18 Year Olds Not in Education, Employment or Training*. Elérhető: <http://webcitation.org/61D9JIx7d> [2014. 11. 10.]
- Spielhofer, Th., Benton, T., Evans, K., Featherstone, G., Golden, S., Nelson, J., and Smith, P. (2009) *Increasing Participation: Understanding Young People who do not Participate in Education or Training at 16 and 17*. Department for Children, Schools and Families. National Foundation for Educational Research. DCSF Publications. Nottingham. Elérhető: <http://www.dera.ioe.ac.uk/11328/1/DCSF-RR072.pdf> [2015. 05. 30.]
- Spielhofer, Th., Golden, S., Evans, K., Marshall, H., Mundy, E., Pomati, M., Styles, B. (2010) *Barriers to participation in education and training*. National Foundation for Educational Research. Department for Education. Elérhető: <http://www.dera.ioe.ac.uk/82/1/DFE-RR009.pdf> [2016. 03 08]
- Szalai J. (2002) A társadalmi kirekesztődés egyes kérdései az ezredforduló Magyarországon. Az előadás az Európai Unió és Magyarország közös rendezésében tartott *Magyar Nemzeti Szeminárium a társadalmi beilleszkedésről* című konferencián hangzott el 2002. július 18-án. Elérhető: http://www.jogsegely.3sz.hu/sites/default/files/uploaded/szalai_julia_a_tarsadalmi_kirekesztodes_egyes_kerdesei_az_ezredfordulo_magyarorszag.pdf

- Szanyi F., E., Susanszky P. (2018) Iskolapadból a munkaerőpiacra – magyar fiatalok karrier pályaszakaszainak elemzése. In.: Székely L. [szerk.] (2018) *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Kutatópont Kiadó. Budapest.
- Szegedi E. [főszerk.] (2014) *Végzettséget mindenkinek! Kutatási eredmények, eseteírások, helyi kezdeményezések a korai iskolaelhagyás témájában*. Tempus Közalapítvány. Budapest.
- Székely, L. [szerk.] (2013) *Magyar Ifjúság 2012. Tanulmánykötet*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. 88-125. pp. Elérhető: http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf [2016. 12. 27.]
- Székely L. (2015) *Az alapvető jogok biztosának Jelentése az AJB-1895/2015. számú ügyben*. Elérhető: https://www.ajbh.hu/documents/10180/1957691/Jelent%C3%A9s+a+JNSZ+megyei+munka%C3%BCgyi+szervezet+vizsg%C3%A1lat%C3%A1r%C3%B3+1895_2015/933dc3fe-c572-476a-ae8c-c0e80682d7d3?version=1.0 [2016. 02. 03]
- Székely L. [szerk.] (2018) *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében – Magyar Ifjúság Kutatás 2016*. Kutatópont Kiadó. Budapest.
- Székely L. [szerk.] (2021). *Magyar fiatalok a koronavírus-járvány idején. Tanulmánykötet a Magyar Ifjúság Kutatás 2020 Eredményeiről*. Társadalomkutató Kft. Budapest. Elérhető: https://www.academia.edu/70868030/Magyar_fiatalok_a_koronav%C3%ADrus_j%C3%A1rv%C3%A1ny_idej%C3%A9n_Tanulm%C3%A1nyk%C3%B6tet_a_Magyar>Ifj%C3%BAs%C3%A1g_Kutat%C3%A1s_2020_eredm%C3%A9nyeir%C5%91 [2022. 07. 12.]
- Varga J. [szerk.] (2018) *A közoktatás indikátorrendszere 2017*. MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont Közgazdaság-tudományi Intézet. Budapest.